

01 (293)
січень 2022

ΕΛΛΙΝΙ УΚΡΑΙΙΝΙ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

UAGREEKS.COM

ΠΕΡΕΔΠΛΑΤΗ
ΙΝΔΕΚΣΙ

46050 21530

Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ

УКРАЇНА РОЗВИВАТИМЕ ВЗАЄМОВИГІДНУ СПІВПРАЦЮ З ГРЕЦІЄЮ

Україна працює з Грецією над розширенням взаємовигідної співпраці між народами. Про це йдеться у повідомленні МЗС у Фейсбуці з нагоди 30-річчя дипломатичних відносин між країнами.

«Сьогодні ми відзначаємо 30 років з дня відновлення дипломатичних відносин між Україною та Грецією. Працюємо над розширенням взаємовигідної співпраці між нашими дружніми народами», - наголосили у відомстві.

Посол України у Греції Сергій Шутенко додав у Твіттері, що Україна цінує партнерство з Грецією у багатьох сферах та міжлюдські зв'язки, засновані на культурно-історичній основі. «Ми впевнені, що партнерство процвітатиме й надалі», - підкреслив дипломат.

Слід відзначити, що українсько-грецькі відносини мають багате історичне підґрунтя, спільну культурну й релігійну спадщину. Перша українська дипломатична місія (Української Народної Республіки 1917-1921) була відкрита в Афінах 2 березня 1919 року та у подальшому була перенесена до м.Пірей. Очолив місію відомий український вчений, літератор, історик і громадський діяч Федір Матушевський.

Після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року та Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року Україна як незалежна держава була визнана Грецією 31 грудня 1991 року.

Встановлення дипломатичних відносин між двома державами відбулося 15 січня 1992 року

шляхом підписання в Афінах Протоколу про встановлення дипломатичних відносин.

У травні 1992 року Україна відкрила у Греції Почесне Консульство.

У червні 1993 року – Посольство України в Грецькій Республіці.

У 2004 році Україна розширила свою дипломатичну присутність в Греції шляхом відкриття Генерального консульства України у м. Салоніки.

Крім того, функціонують два Почесних консульства України в м.Пірей та м.Патра.

Греція відкрила посольство в Києві у 1993 році, генеральні консульства діють у Маріуполі та Одесі.

Пресслужба ФГТУ.

30

РОКІВ ДИПВІДНОСИН

Цікаві факти. Україна - Греція

1. Перші грецькі поселення на території сучасної України з'явилися у Криму у VI столітті до нашої ери
2. Одним з форпостів грецької національно-визвольної революції була заснована в Одесі у 1814 році грецька національна таємна організація «Філікі Етерія»
3. На Святій Горі Афон в Греції зберіглася старовинна козацька обитель, заснована запорожцями в XVIII сторіччі, яку козаки називали «Духовним Запоріжжям»
4. Україна посідає одне з перших місць по кількості моряків у грецькому торговому флоті
5. Грецька церква стала першою з-поміж помісних православних церков, яка визнала незалежну ПЦУ та вступила з нею у міжцерковне спілкування. Пергамент Томосу про автокефалію ПЦУ виготовив чернець Лукас, каліграф і художник із монастиря Ксенофонт, що на Афоні
6. Походження слова "кутя" бере початок ще з Давньої Греції і дослівно перекладається як "варене зерно"

МІНІСТР ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ГРЕЦІЇ ЗДІЙСНИВ ВІЗИТ ДО УКРАЇНИ НА ЗНАК ПІДТРИМКИ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Міністр закордонних справ Греції Нікос Дендіас 31 січня під час робочого візиту до Маріуполя зустрівся з керівництвом Федерації грецьких товариств України, представниками керівництва міста й Маріупольського району. Візит міністра до Маріуполя став знаком підтримки міста й регіону з боку уряду Грецької Республіки.

Програма візиту розпочалася з відвідування Сартанської громади. Після знайомства з керівництвом Сартанської селищної ВЦА, адміністрацією громади й співвітчизниками грецьких сіл, Нікос Дендіас взяв участь у покладанні квітів біля пам'ятника загиблим мешканцям смт Сартана у 2014 році. Тоді в результаті обстрілу бойовиками з «Граду» загинули 12 мирних жителів.

Наступним пунктом програми очільника МЗС Греції стало відвідування КЗ «Спеціалізована школа I-III ступенів №8 ім. героя України В.С.Бойка з поглибленим вивченням новогрецької мови». Міністра супроводжували Надзвичайний і Повноважний посол Греції в Україні Василіос Борновас і голова Федерації грецьких товариств України Олександра Проценко-Пічаджі.

Під час бесіди з керівництвом Сартанської селищної ВЦА, Нікос Дендіас поділився приємними враженнями від Сартанської громади та особисто передав подарунки для учнів спеціалізованої школи.

У рамках робочого візиту міністр зустрівся з першим заступником міського голови Михайлом Когутом, секретарем міської ради Ксенією Суховою, головою Маріупольської районної ради Степаном Махсмою, а також заступниками міського голови.

Ксенія Сухова розповіла про виклики, через які пройшов Маріуполь за останні роки, зокрема, про роботу з новими маріупольцями, які переїхали до міста через бойові дії на Донбасі. Та місто не тільки пододало різні перепони, але й стало на шлях активного розвитку.

Нікос Дендіас зауважив, що Маріуполь — дуже гарне місто, яке з кожним роком розвивається та стає ще красивішим: «У місті дуже багато греків, тут говорять грецькою мовою. Навіть назва міста на в'їзді написана не тільки українською, але й грецькою мовою, що каже про культурну цінність Греції в історії міста».

За останні десятиріччя між Україною та Грецією склалися міцні міжнародні відносини і Маріупольський район відіграє важливу роль у цих відносинах. Майже половина території громад заснована греками.

«Не дарма центр Федерації греків знаходиться саме у Маріуполі. Бо люди знають свою історію, вони бажать залишатися частиною цієї історії. Кожного року ми проводимо масштабні заходи, на які приїжджають греки з усієї країни», — наголосив Степан Махсма.

Міністр закордонних справ розповів про мету свого візиту: «Грецький уряд вважає за необхідне висловити підтримку вашому регіону, в якому проживає багато греків. Ваш добробут має для нас ключове значення. Не тільки тому, що тут дуже багато греків, у міста великі та давні грецькі корені історії. Але також через те, що сьогодні спільно з представниками діаспори

місто може зробити історію успіху навіть у складній ситуації. Ми хотіли б запропонувати, наскільки це можливо, нашу допомогу як держави-члена Європейського Союзу. Запропонувати доступ до тих можливостей, які надає ЄС. Хоча ваш професіоналізм показує, що допомога вам потрібна невелика. Ми здивовані вашою завзятістю та професіоналізмом».

У Культурному центрі Федерації грецьких товариств України очільник МЗС Греції зустрівся із керівництвом і членами Ради ФГТУ. У зустрічі взяв участь і ректор МДУ, професор Микола Трофименко.

Під час зустрічі пан Дендіас представив нового Генерального консула Греції в Маріуполі — Еммануїла Андрулакиса ті підтвердив готовність

уряду Греції допомагати грецькій діаспорі України.

«Я сьогодні тут, у Маріуполі, за декілька кілометрів від лінії зіткнення, яка, як відомо, є основною точкою напруженості між Україною та Російською Федерацією, щоб своєю присутністю за розпорядженням прем'єр-міністра Кіріакоса Міцотакіса підтримати Грецьку громаду, яка є тут. Спільнота налічує понад 100 000 осіб».

Я хочу передати вам тверду грецьку позицію. Греція з принципових міркувань завжди була прихильником незалежності та територіальної цілісності всіх держав відповідно до принципів міжнародного права та Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Хочу висловити надію, що напру-

женість, яка існує на даний момент, не триватиме, що все повернеться до спокою та деескалації.

Але в будь-якому разі я заявив Федерації грецьких товариств та її представникам, що Грецька Республіка, уряд Міцотакіса, прем'єр-міністр будуть поруч і підтримуватимуть їх», - зазначив Нікос Дендіас.

Голова ФГТУ Олександра Проценко-Пічаджі подякувала главі грецької дипломатії за візит і відмітила, що греки України надзвичайно цінують принципову позицію Греції в українському питанні і вдячні уряду Греції за готовність і надалі дієво допомагати грецькій громаді в Україні.

Учасники зустрічі обмінялися пам'ятними сувенірами.

Пресслужба ФГТУ.

У МАРІУПОЛІ ВІДБУВСЯ ІІІ ЕТАП ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ УЧНІВСЬКОЇ ОЛІМПІАДИ З НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

29 січня в Маріуполі на базі Міського ліцею пройшов ІІІ етап (обласний) Всеукраїнської учнівської олімпіади з новогрецької мови та літератури, в якому взяли участь 13 вихованців 9-11 класів двох навчальних закладів: КЗ «Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №8 імені Героя України Бойка В.С. Сартанської селищної військово-цивільної адміністрації Маріупольського району Донецької області» та КЗ «Маріупольська спеціалізована школа з поглибленим вивченням новогрецької мови І-ІІІ ступенів № 46 Маріупольської міської ради Донецької області». Питання олімпіади включали різноманітні завдання, що вимагали від учасників як знання новогрецької мови, так і прояву творчих здібностей та широкого кругозору.

Переможці ІІІ етапу візьмуть участь у ІV турі Всеукраїнської Олімпіади, який проходитиме в м. Києві.

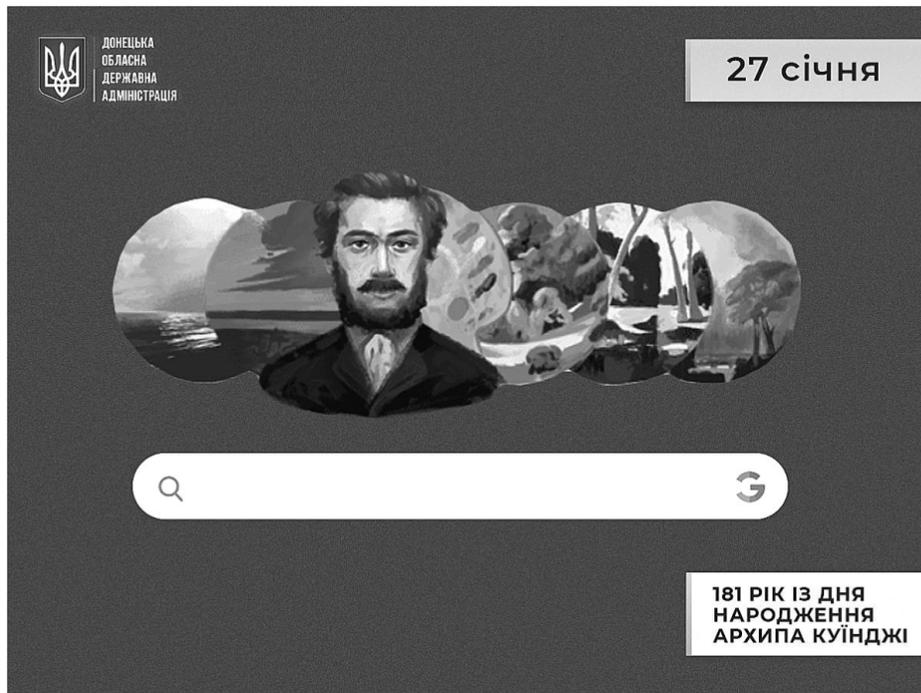
Рада ФГТУ висловлює подяку учителям, які підготували учасників олімпіади, що свідчить про ефективність і системність у роботі з обдарованими дітьми, учасникам та членам журі - викладачам кафедри грецької філології МДУ, а також оргкомітету олімпіади: КЗ «Міський центр науково-технічної творчості учнівської молоді м. Маріуполя» і керівництву Маріупольського міського ліцею.

Зичимо нашим учасникам міцного здоров'я, успіхів і натхнення! Дякуємо наставникам за професіоналізм у своїй справі.

Відділ освіти ФГТУ.

ЩО НЕ ТАК З ДАТОЮ НАРОДЖЕННЯ КУЇНДЖІ, ТА ЧОМУ GOOGLE ПОМИЛИВСЯ, ПРИВІТАВШИ ВСІХ З ЙОГО 180-РІЧЧЯМ

27 січня Google розмістив на стартовій сторінці пошуковика дудл (це змінений логотип пошуковика Google, який з'являється на головній сторінці у пам'ятні дати), присвячений 180-річчю відомого українського художника Архипа Куїнджі.

Дудл був виконаний у різних кольорах. Майже посередині на ньому зображений український художник Архип Куїнджі. З лівого та правого боків розташовані відомі картини Куїнджі. Натиснувши на дудл, можна знайти інформацію про митця в мережі Інтернет.

З одного боку, усі користувачі зраділи, що Google згадав про найвідомішого маріупольського грека, з іншого, обурилися, адже Куїнджі у 2022 році виповнюється не 180 років, а 181 рік. Про це, зокрема, на своїй сторінці у Фейсбукі написав голова Донецької обласної держав-

ної адміністрації Павло Кириленко: «Сьогодні виповнюється 181 рік від дня народження нашого видатного земляка Архипа Куїнджі.

З цього приводу навіть гугл вітає українців. Але цього разу у вказаній гуглом даті народження митця закралася помилка.

Досі вважалося, що Куїнджі народився у 1842 році, але зовсім нещодавно маріупольські музейники встановили точну дату – 1841 рік.

Але справа не в цифрах. Архип Куїнджі – це безсумнівна величина світового значення.

Український художник урумського походження перевернув уявлення про роботу зі світлом і став містком, що з'єднує класичний живопис і сучасне мистецтво.

Архип Куїнджі – це культурне надбання всього світу. І він – наш». Пресслужба ФГТУ.

Подарунки дітям з особливими потребами від родини Бумбурас

26 січня віце-президент БО «Фонду Бумбурас» Спиридон Бумбурас відвідав захід, організований дітьми із ГО «Фонд «Особлива молодь».

Діти з особливостями розвитку показали театральний виступ «Будинок, який збудувала особлива молодь» за мотивами англійського народного вірша-казки «Будинок, який збудував Джек».

У програмі заходу також були показані успіхи молоді у роботі в соціальному проекті батьків «Каністерапія у дії, як метод соціальної реабілітації» та результати дітей у нейрогімнастичі.

Наприкінці заходу діти порадували всіх гостей, виконавши грецький танець.

Спиридон Бумбурас подарував Громадській організації «Особлива молодь» пазли та картини для малювання за номерами, що допомагають розвивати дрібну моторику у ді-

тей, тренувати наочно-образне мислення та пам'ять. Крім того, ці картини будуть чудовою прикрасою їхніх кімнат та естетичним задоволенням.

«Підтримка дорослих відіграє величезну роль у житті та становленні особистості кожної дитини. Коли

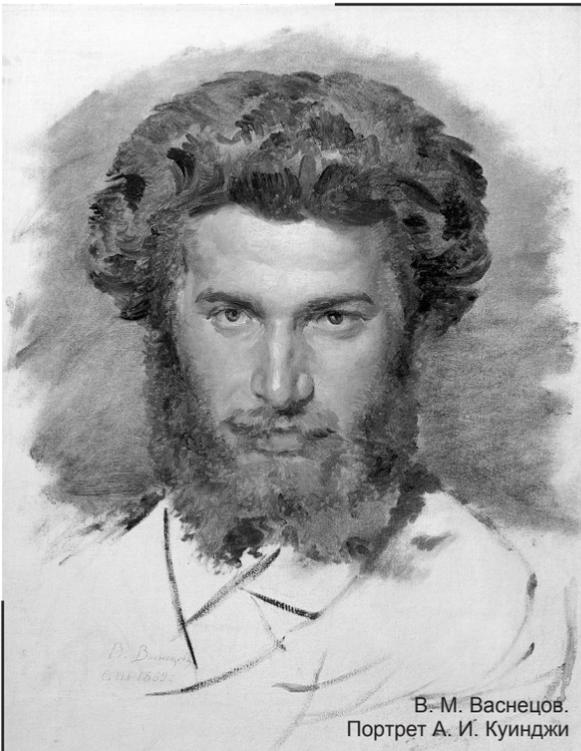
діти відчувають, що їх цінують, щиро цікавляться їхніми захопленнями – вони

стають впевненішими, сильнішими та амбітнішими», – зазначив віце-президент Фонду.

Пресслужба БО «Фонд Бумбурас».

«ГЛУБОКОМЫСЛЕННЫЙ ГРЕК»

В. М. Васнецов.
Портрет А. И. Куинджи

Архип Иванович Куинджи (1841–1910)

выдающийся украинский художник, вошёл в историю искусства как художник-новатор, мастер световых эффектов и, по словам его ученика Н.К. Рериха, как «учитель широкого мировоззрения», воспитавший славную плеяду художников. Вся его жизнь была освещена высоким огнём любви и преданности искусству.

Как это ни удивительно, но Архип Иванович не оставил после себя ни писем, ни дневников, ни путевых заметок, которые смогли бы пролить свет на многие события его жизни. «Никто толком не знает, учился ли он в Феодосии у Айвазовского или только выкрасил ему забор, приехал ли в Петербург в 1861 году, как утверждают одни, или в 1866-м, как доказывают другие, учился ли он в Академии художеств или так и не сумел поступить в это учебное заведение». «Около жизни Куинджи всегда было много таинственного», — писал Н.К.Рерих. И действительно, многие события его жизни остаются для нас неизвестными. Так, даже год его рождения во многих документах указывается по-разному: от 1840 до 1844-го. На фоне недостатка достоверной информации, о художнике ещё при жизни начинают ходить слухи и слагаться легенды, вплоть до абсурдных.

И всё же, несмотря на различные и противоречивые данные, большинство современников указывали, что род Архипа Ивановича был греческого происхождения. Родился Архип Иванович в Мариуполе, в семье сапожника; уже в шесть лет он потерял родителей и прошёл через труднейшие годы нищеты и сиротства. Пас гусей, работал на постройке церкви, чистил сапоги и прислуживал за столом. Хлеботорговец Аморетти, у которого работал Куинджи, первый обратил внимание на художественное дарование мальчика, благодаря чему тот едет с рекомендацией в Феодосию к уже знаменитому художнику-маринисту Айвазовскому. И хотя многие говорили, что руководство со стороны Айвазовского ограничилось поручением выкрасить забор и тереть краску для этой цели, можно считать, что с этого момента у А.И.Куинджи начался путь в искусство.

Первое упоминание имени Куинджи в печати произошло в 1869 году: газеты отметили его картину «Рыбачья хижина на берегу Азовского моря». В это время Архипа Ивановича ещё никто не знает. Но уже через несколько лет о нём пишут Ф.М. Достоевский, И.Н. Крамской, И.Е. Репин, восторженно отзываясь о его работе «На острове Валааме». П.М. Третьяков, создатель знаменитой художественной галереи, не видя его картины, но основываясь на столь авторитетном мнении, распорядился купить её для своей коллекции. Это было настоящим признанием.

В 34 года Архип Иванович был в расцвете своего таланта и как пейзажист успел завоевать зрителя: его ставили рядом с признанными авторитетами живописи, людьми предшествующего поколения, такими как И.И. Шишкин и М.К. Клодт. Именно с этого времени (1874 г.) А.И.Куинджи выставляет свои картины на выставках товарищества Передвижников, сначала в качестве «гостя», а с 1879 года — уже как полноправный член товарищества, которое зародилось

на почве борьбы с академизмом и стремления создать новую школу, отражающую подлинный русский дух. Руководство Академии художеств многие десятилетия «чеканило» своих учащихся по определённому штампу, заставляя писать выпускные работы на строго заданные темы. Четырнадцать человек выступили против укоренившегося академизма: не став писать на указанные темы и добровольно отказавшись от золотой медали, они стали основателями товарищества Передвижников.

Основные идеи передвижников — призвать искусство к служению массам и создать национальное искусство — были близки Архипу Ивановичу, и многие работы этого периода были чисто передвижническими: «Осенняя распутица», «Забитая деревня», «Чумацкий тракт»... Но постепенно он начинает «находить себя», становиться на особый путь, выявив всё богатство своей неповторимой индивидуальности.

В.В. Стасов, известный художественный и музыкальный критик, пишет в журнале «Новое время»: «Куинджи — звезда, недавно поднявшаяся, имеет привилегию постоянно привлекать к себе много друзей, но и порождать недругов...» Действительно, этим необыкновенным художником безудержно восторгались и неистово ругали — равнодушных к его мастерству не было. Практически каждая картина, появлявшаяся на выставке, как правило, вызывала два противоположных мнения. Так, Стасов, побывав на Передвижной выставке 1879 года, писал: «Есть... на выставке пейзаж, который все хвалят и на который тут все нападают. Это — «Лес» Куинджи. (...) ...Эта картина представляет что-то в самом деле

новое и необыкновенное. Может быть, никому ещё не удавалось написать своею кистью такого жгучего, такого раскалённого солнца». Шишкин же, который на своих картинах обычно старательно выписывал каждую прожилочку на листочках, глядя на эту же работу, презрительно улыбался: «Разве это лес?» Но Куинджи стремился показать не прожилочки, а *впечатление*, которое на него произвёл пейзаж. Так художник интуитивно подошёл к импрессионизму (от французского *impression* — впечатление), новому направлению в изобразительном искусстве, возникшем в Западной Европе. Многие справедливо считают Куинджи первым нашим импрессионистом, у которого не было в этом деле учителей, — он действительно был первопроходцем.

Сила света и задачи освещения — вот что теперь волнует художника. Стасов писал: «...Световые эффекты солнца и луны почувствованы и передаются им с такой оригинальностью, правдой, поэтичностью и новизной, которые для всех остальных пейзажистов почти вполне недоступны. ...Он отделился от всех прочих товарищей своих и пошёл по своей собственной, крайне оригинальной дороге. ...Несомненно, что он внёс новую ноту в искусство, и его «открытия» должны непременно сделаться достоянием всех школ и всех пейзажистов».

Истинный взлёт славы художника начался со знаменитой картины «Украинская ночь», которая своими световыми эффектами произвела на зрителей необычайное впечатление. Все новшества, которые вносил Куинджи в живопись, с полной силой проявляются именно в этой работе. «Свет на белой избе так верен, так верен, — писал об этой работе Крамской в письме Репину, — что моему глазу так же утомительно смотреть на него, как на живую действительность: через пять минут у меня глазу больно, я отворачиваюсь, закрываю глаза и не хочу больше смотреть...»

О картине «Ночь на Днепре» начали говорить, когда Куинджи ещё даже не закончил над ней работать. Великий князь Константин Романов, услышав об этой неоконченной картине, захотел посмотреть её и приехал в мастерскую художника. Затем он писал о своих впечатлениях: «Я видел перед собой изображение широкой реки; полный месяц освещал её на далёкое расстояние, вёрст на тридцать. Я [уже] испытывал такое ощущение, выходя на возвышенный холм, откуда вдаль видна величественная река, освещённая луной. Захватывает дух, не можешь оторваться от ослепляющей волшебной картины, душа тоскует. На картине Куинджи всё это выражено, при виде чувствуешь то же, что перед настоящей рекой, блещущей ярким светом посреди ночной темноты. Я сказал Куинджи, что покупаю его дивное произведение; я глубоко полюбил эту картину и мог бы многим для неё пожертвовать. Весь день потом, когда я закрывал глаза, мне виделась эта картина».

Когда «Ночь на Днепре» была выставлена для широкой публики в тёмной комнате (по замыслу художника), все только и говорили о дивном свете, который исходил от неё: «Луна светит по-настоящему, зыбь на реке серебрится и мерцает, на земле ночной покой разлит, огонёк

на берегу горит, но он горит сам по себе, друг другу не мешают, как и бывает в природе». Люди в темноте толкались, спотыкались друг о друга, и постоянно были слышны возгласы восторга и изумления. Некоторые зрители, заподозрив какой-то обман, пытались заглянуть за картину — нет ли тут какого-либо фокуса, не спрятан ли за ней фонарь, создающий столь дивный световой эффект. Те, кто видел картину при дневном свете, говорили, что она ещё более прекрасна.

Современник Куинджи, писатель и журналист А.Суворин, отмечал: «“Ночь на Днепре” Куинджи — это не движение живописи вперёд, а скачок, скачок огромный. Впечатление от неё решительно волшебное; это не картина, а сама природа, перенесённая на полотно в миниатюре. (...) Такой другой картины нет в целом мире, нет в мире искусства».

Побывав на выставке, Суворин писал о новой работе Куинджи «Берёзовая роща»: «...Как только глаз зрителя нечаянно встретился с этой картиной, увидавший её круто к ней поворачивался, оставляя без внимания целый ряд картин. ...Поражённый зритель пристально вглядывался в картину, подходил к ней ближе, к самому полотну, всматривался, — что за краски у Куинджи, не как у других, каким образом у него всё так написано — мокрая трава, и она действительно мокрая, солнечный свет на поляне... точно действительно светит на картину само солнце. Один из историков заметил даже, что если бы Куинджи жил в средние века, его сожгли бы за эту картину, как за колдовство».

Писатель и журналист Я.П. Полонский, очарованный этим зрелищем, писал: «Главное его (Куинджи) призвание в пейзаже — это довести краски свои до того, чтобы вместо них был блеск зари, лунное сияние, голубая даль или золотистая зелень, и чтобы гармонией контрастов света и тени, насколько возможно, обаять, околдовать тех, кто будет смотреть на полотно его».

Печально то, что масляные краски, которыми писал Куинджи, обладали коварной особенностью — тускнеть со временем; картины, которые «светились» в первые годы их написания, совершенно утеряли этот эффект, хотя и остались прекрасными.

По воспоминаниям своих учеников, Куинджи утверждал, что «художник есть тот, кто умеет уловить и воссоздать *внутреннее*, единое, ту жизнь и тот смысл жизни, которые как бы рассыпаны в частностях, раздроблены в них». Такое мудрое определение художника мог высказать только тот, кто сам смог уловить и воссоздать это внутреннее.

Свойства таланта Куинджи современники определяли так: «Куинджи понял натуру [природу] гораздо выше, чем понимали её до сих пор натуралисты, — и вследствие этого картинами Куинджи должна действительно начаться новая эра живописи... ..Художники поймут, что надо не списывать, не копировать только с природы, а вглядываться в неё, вдумываться, видеть натуру в общем, в гармонии... Он не сидел с палитрой в руках, а наблюдал, чувствовал и мыслил. Вот в чём... всё его могущество и колдовство».

Куинджи понял, что натуралисты, механически, как фотографию, воспроизводя природу, тем самым примитивно отнеслись к ней. «И по

А.И.Куинджи.
«Море. Крым»

нял он это не рассудочно, не в силу анализа, а в силу своего таланта, в силу того, что иначе он и понять не мог, — писал его современник Н.Александров. — Он передаёт уже те жизненные мотивы, которые оставили неизгладимый след в его душе; он выстрадал, пережил, а не списал с натуры; он жил с натурой,

А.И.Куинджи.
«Парусник в море»

он составлял её часть, её разум».

Если говорить об Архипе Ивановиче как о человеке, то он был необыкновенной и яркой личностью: его называли «глубокомысленным греком», оригинальным «философом и политиком». Хотя речь его, как отмечали современники, была затруднённой, сумбурной, произносимой с запинками и многочисленными «этто», но слушатели часто поражались мудростью и пронизательностью своего собеседника. Особенно это проявлялось в личных беседах. Н.К.Рерих писал: «...Куинджи в беседах наедине выявлялся настоящим интуитивным философом. Какие прекрасные строительные идеи он высказывал...» «В собрании — он один, а в одиночной беседе вставал совершенно иной облик — самый ценный и неповторимый».

Приведём некоторые высказывания А.И.Куинджи, которые показывают всю глубину его мудрости, знания жизни и сердечной чуткости к людям. Он осуждал всякое уныние: «Коли повесите нос книзу, то и небо не увидите». Говорил: «Не следует пить и есть с недовольным человеком». Слушая о чудесах авиации, вздыхал: «Хорошо летать, прежде бы научиться по земле пройти». Когда Куинджи слышал оправдания какой-то неудачи, он внушительно замечал: «Этто, объяснить-то всё можно, а вот ты пойдя да и победи».

Не терпел ложь — если при нём кто-то завирался, мастер сурово обрывал: «Не говорите о том, чего не знаете». Слыша о злословии, он улыбался: «Верно, им, бедным, плохо живётся». Услышав о клевете на себя, сказал: «Странно, ведь этому человеку я никакого добра не сделал».

Своему ученику Н.К.Рериху он говорил: «Это-то хорошо, что вы имеете врагов. Только бездарность врагов не имеет». «Хоть в тюрьму посади, а всё же художник художником станет», — говаривал мой учитель Куинджи. Но зато он же восклицал: «Если вас под стеклянным колпаком держать нужно, то и пропадайте скорей! Жизнь в недотрогах не нуждается!» Он-то понимал значение жизненной битвы, борьбы Света со тьмою».

Многие, знавшие лично этого необыкновенного и оригинального человека, отмечали его исключительное трудолюбие, упорство и настойчивость, он всего добивался только собственными силами. «... Маститый мастер Куинджи... трудом и развитием таланта занял почётное место в искусстве России», — пишет Н.К.Рерих. «Сам-один» — вот девиз и формула всего его творчества, как и всей его жизни...» В своей статье «Мастерская Куинджи» Н.К.Рерих упоминает об интересном разговоре, произошедшем в мастерской художника: «Пришёл к Куинджи с этюдом служащий; художник похвалил его работы, но пришедший стал жаловаться: «Семья, служба мешают искусству». «Сколько вы часов на службе?» — спрашивает художник. «От десяти утра до пяти вечера». «А что вы делаете от четырёх до десяти?» «То есть как от четырёх?» «Именно от четырёх утра». «Но я сплю». «Значит, вы проспите всю жизнь. Когда я служил ретушёром в фотографии, работа продолжалась от десяти до шести, но зато всё утро от четырёх до девяти было в моём распоряжении. А чтобы стать художником, достаточно и четырёх часов каждый день». Куинджи также говорил: «Занятый человек всё успеет, зрячий всё увидит, а слепому всё равно картин не писать».

Известна необыкновенная любовь Архипа Ивановича к природе. Он любил, говоря словами поэта, «и в поле каждую былинку, и в небе каждую звезду»: боялся топтать траву или раздавить нечаянно на дорожке жука. «Трогательно было видеть, как он, расчищая берега источника, осторожно пересаживал травку на другое место. (...) К нему постоянно приносили раненных рогатками или просто больных голубей и воробьёв; он и жена делали перевязки, лечили их». Ровно

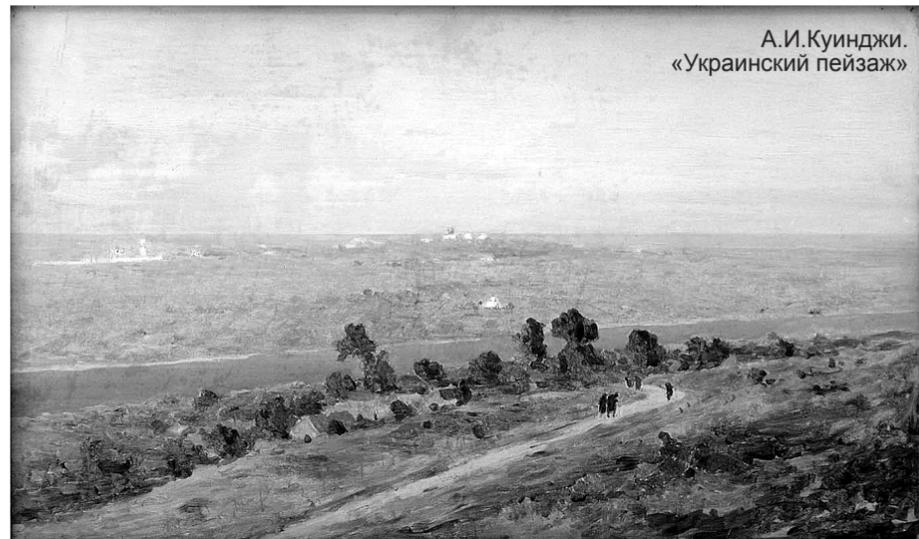
в полдень он забирался на крышу своего дома, и как только гремела пушка с Петропавловской крепости, вокруг него собиралось великое множество птиц. «Он кормил их из своих рук, этих бесчисленных друзей своих, голубей, воробьёв, ворон, галок, ласточек. Казалось, все птицы столицы слетались к нему и покрывали его плечи, руки и голову, — пишет Н.К.Рерих. — Он говорил мне: «Подойди ближе, я скажу им, чтобы они не боялись тебя». Незабываемо было зрелище этого седого, улыбающегося человека, покрытого щебечущими пташками — оно останется среди самых дорогих воспоминаний. Перед нами было одно из чудес природы, мы свидетельствовали, как малые пташки сидели рядом с воронами, и те не вредили меньшим собратьям». Архип Иванович не просто любил и знал природу, но и сумел передать эту любовь своим ученикам.

Никогда он не афишировал о своей помощи людям, причём эта

ку о картине, он зачастую спешил вернуться с ободрением: «Впрочем, каждый может думать по-своему. Иначе искусство не росло бы»».

Когда А.И.Куинджи пришлось уйти из Академии художеств по требованию её президента, обвинившего этого талантливого преподавателя в чрезмерном влиянии на учащихся, то и все его ученики решили уйти вместе с ним. «За нашего Архипа Ивановича мы дружно стояли. Где же был другой такой руководитель искусства и жизни?!» — писал Н.К.Рерих.

Последние годы жизни Архип Иванович вынашивал идею объединить художников в большой союз, «приучающий к солидарности, к моральной и материальной взаимопомощи, которые должны явиться на смену современной обострённой борьбе честолюбий и конкуренций из-за материальных выгод». Эту идею он неустанно проповедовал на всех собраниях и встречах художников, высказывая суть своего замысла, ко-

А.И.Куинджи.
«Украинский пейзаж»

анонимность распространялась как на моральную, так и на материальную помощь: «одна из обычных радостей Куинджи была помогать бедным — так, чтобы они не знали, откуда пришло благодеяние». Среди других качеств Архипа Ивановича нужно отметить справедливость, умение постоять за своих учеников. Он не боялся открыто выступить с защитой за учащихся Академии художеств, «его суровые, правдивые суждения в Совете Академии были грозными громами против всех несправедливостей». Часто ученики Академии не знали, кто смело вставал на их защиту.

Как отмечают современники, Архип Иванович вёл очень уединённую частную жизнь, и мог быть открытым только с ближайшими учениками, не боясь высказать то мудрое и сокровенное, что таилось в глубинах его сознания. В Учении Живой Этики говорится: «Нужно, чтобы преподаватели были водителями жизни»¹. Таким и был А.И.Куинджи для своих учеников — «не просто руководителем мастерской, но именно руководителем жизни», по словам Н.К.Рериха.

Куинджи соединял в себе, как могло показаться на первый взгляд, несоединимые вещи: мудрость и пронизательность — с затруднённой, произносимой с запинками речью; искренность с ближайшими учениками — со стремлением к уединённой частной жизни; сердечную заботу, участие к обездоленным людям и трепетную любовь к каждой былинке — с нетерпимостью к слабых характерности («Жизнь в недотрогах не нуждается!»). Но как сказано в книге «Община», «самое полезное — уметь сочетать нежность любви с суровостью долга»², и Архип Иванович умел это делать. «Куинджи умел быть суровым, но никто не был таким трогательным, — писал Н.К.Рерих. — Произнеся жёсткую крити-

торый сводился к следующему: «Художники должны всегда держать друг за друга, могут расходиться и спорить только в вопросах искусства, но никогда не должны оставлять друг друга в жизненной борьбе...» В результате было создано Общество имени А.И.Куинджи, объединившее несколько организаций художников, среди которых были представлены Академия художеств, «Союз русских художников», «Мир Искусства», «Общество акварелистов», затем присоединились «Передвижники» и др. Необходимо отметить, что почти всё своё немалое состояние, все картины, этюды и эскизы он завещал этому Обществу, и лишь небольшая часть средств, достаточная для нормальной жизни, была оставлена жене и близким художника.

Созданием этого Общества А.И.Куинджи пытался воплотить в жизнь свой любимый принцип единения.

Спустя годы Н.К.Рерих писал: «Сорок лет прошло с тех пор, как ученики Куинджи разлетелись из мастерской его в Академии Художеств, но у каждого из нас живёт всё та же горячая любовь к Учителю жизни. (...) И до самой кончины Архипа Ивановича все мы оставались с ним в крепкой любви, в сердечном взаимопонимании и содружестве. (...) Учитель сумел не только вооружить к творчеству и жизненной борьбе, но и спаять в общем служении искусству и человечеству».

Ирина СЕРЕБРОВА.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:
Неведомский Н.П. Куинджи. Ростов-на-Дону, 1997.
Рерих Н.К. Листы Дневника. Т. 2, 3. М., 1995-1996.
Яруцкий Л.Д. Архип Иванович Куинджи. Мариуполь, 1998.
¹ Мир Огненный. 1. 489.
² Община. 112.

НЕПРИДУМАННА ЖИЗНЬ

19 декабря 2021 года не стало Олега Данно – замечательного человека, соотечественника и соплеменника, уникального и яркого исследователя истории греков Приазовья – народа, к которому он принадлежал и служение которому было смыслом его жизни. Быть может, кому-то покажутся эти оценки и слова непомерно завышенными и высокопарными. Но нет! Все так и было в недолгой жизненной истории, прерванной тяжелым недугом.

С Олегом Дмитриевичем Данно и его семьей судьба свела меня так давно, что, кажется, мы были знакомы вечно. И буквально с первой встречи возникло, скорее, не ощущение, а понимание того, что перед тобой не просто член греческого общества и небезразличный к греческой стихии человек, стремящийся развиваться в знании языка, истории, культуры. Увидела неординарную личность с огромным потенциалом! Было радостно встретить человека «эпохи Просвещения». Так называю тех, кто стремится учиться и учить других ради самого процесса познания мира и ради того, чтобы этот мир сделать лучше, чище, цивилизованнее. Была уверена и не ошиблась: он достигнет чего-то значительного и непосильного для меня, для многих. Не ошиблась, и от этого потеря еще более ранит сердце, а несправедливость случившегося заставляет снова и снова вопрошать «Почему???».

Об Олеге Данно можно говорить много, эмоционального, восторженно и негодующе. Он был человеком сложным, быстрым на слово и поступок. Он никогда не бросал в беде и торопился прийти на помощь, принимал близко к сердцу происходящее в большом мире и мире греческом. Он любил этот греческий мир и чувствовал его – всю Ойкумену прошлого и настоящего. Иногда казалось, что он был современником и античных эллинов, и отчаянных клевет, и греков-переселенцев из Крыма в приазовские степи. Как жаль, что никому не доведется больше послушать монологи-лекции Олега о нашей давней истории, полной загадок и вопросов!

Олег Дмитриевич был настоящим греком и поэтом стремился создать свою среду обитания, свой мир, где он и его семья жили по своим правилам: труда, культуры, гостеприимства. Здесь встречали друзей детства и музыкальной молодости, греков Харькова и Сартаны, исследователей и педагогов из Греции. Комфортно было всем.

Это был потрясающе талантливый человек, который – как казалось – умел и мог делать все. Попадая в отстроенный руками хозяина дом, в дом Олега и его жены Виктории, люди из южной окраины Харькова оказывались на Пелопоннесе или Крите. И дело не только и не столько в колоннах и скульптурах, вылитых собственноручно, не в собственноручно сделанных витражах (конечно же, с греческим сюжетом!), не в зимнем саду с греческими растениями, даже не в неповторимой греческой кухне и самодельном узо по всем канонам. Во вселенной Олега и Виктории мы полностью погружались в греческую атмосферу. И говорить, и спорить, и слушать, и смотреть здесь хотелось только сокровенное – эллинское.

Олег – музыкант по образованию – играл едва ли не на всех музыкальных инструментах. Как играли в его руках бузуки, привезенные ему из Греции! Как проникновенно он пел песни своего народа! Как любил песенную и музыкальную культуру исторической Родины! Как умел заразить этой любовью любого! Друзья Олега по его молодости и участию в вокально-инструментальном ансамбле вспоминают перепетые мелодии на непонятном им языке и очарование греческой музыкой. Сколько радостных воспоминаний сохраняют участники танцевального коллектива «Кенурья архи», который могут помнить участники и гости многих фестивалей «Мега юрты». Олег и Виктория были основателями и руководителями этого ансамбля. Первый комплект народных костюмов для ансамбля – идея и воплощение Олега и Виктории. Как они танцевали и пели! Какими счастливыми были, занимаясь любимым делом!

Еще одним талантом Олега Данно, восхищавшим и поражающим, были его уникальные способности в изучении иностранных языков. Он говорил, что в этом ему помогали музыкальный слух и музыкальное образование. Даже не знаю,

сколько языков он знал, но читал и мог изъясняться на греческом, английском, итальянском, чешском... А потом, когда пришло Время, он изучил современный турецкий, арабский, османский. Читал не только популярную литературу на них, но научные труды по истории и архивные документы Турции. Изучал и параллельно делился своими новыми знаниями с друзьями и единомышленниками. Именно от него я знаю о судьбе архивов Константинополя, о сегодняшнем состоянии греческих фондов Стамбульского (османского) архива, об османских дефтерах, хранящих секреты нашей с вами истории... Олег познакомил меня с уникальной «Хроникой Галаксиды» и по-настоящему раскрыл смысл и роль в судьбе греков Приазовья легендарной битвы при Лепанто. Он заражал своей энергией и убежденностью. Он умел стучать в научные двери и ему (не дипломированному историку) отвечали, как помогли, например, сотрудники Морского музея города Галаксида, как помогали татарские историки из Крыма и Турции.

В жизни Олега Данно было много безусловных и неприходящих ценностей. Одной из них (возможно, самой трогательной) была ... Сартана. Греческое село вблизи Мариуполя не было его родиной. Она была родиной отца и его друзей, волей судьбы оказавшихся в Харькове. И это место на Земле стало центром Вселенной Олега.

Здесь жили бабушка и дедушка, многочисленные родственники; здесь находились корни его рода. Здесь сохранялись предания, сказки, песни. Здесь для него все говорило и пело на греческом. Здесь впервые Олег почувствовал свою принадлежность к народу и, наверное, свою причастность к его судьбе. Он всю жизнь любил Сартану и тянулся к ней. Вспоминаем с улыбками и бесконечной грустью, как волновались Олег и Виктория, когда их детище – харьковская «Кенурья архи» - выступала перед сартанцами в Доме культуры имени Тамары Кацы. С какими гордостью и уважением встречал выступления «Сартанских самоцветов» на многочисленных Днях греческой культуры в Харькове! Дружил с сартанцами, ценил эти отношения. «У нас в Сартане...» - и этим было сказано все. И даже свой последний приют на Земле он выбрал на тихом сартанском кладбище, рядом с поколениями предков...

И если подвести итог всему сказанному, однозначно, главным талантом Олега была любовь к Жизни. И она отвечала ему взаимностью, подарив прекрасную семью, давая возможность побеждать и подарив (взвалив на него) ... главное дело жизни. Никого не удивишь философским вопросом, над которым бьются мыслители прошлого и настоящего: в чем смысл человеческого бытия? Поскольку пока однозначного ответа

не найдено, каждый робко подбирается к собственному варианту. Мой личный вариант ответа прост: смысл жизни в счастье и в выполнении той задачи, с которой каждый появляется на свет. Эти задачи бывают разными – от преодоления земного притяжения и ратных подвигов до воспитания детей и выращивания садов. Счастлив тот, кто сможет понять свое предназначение и жить, выполняя его. Олегу Данно с этим повезло. Разгадка его предназначения открылась ему, как он считал, на далеком Кипре, где по программе ФГОУ он изучал греческий язык. На самом же деле всю жизнь малыми или стремительными шагами он шел к этому...

... Я очень хочу, чтобы мое прощальное слово Олегу Данно прочитали многие. В тайной надежде, что прочитавшие поймут глубину и трагичность потери одного человека, и среди них найдется тот, кто подхватит эстафету яркого исследователя. Уверена: более всего в жизни, страдая последний год тяжелым недугом, он мечтал о завершении своей огромной работы кем-то другим, неизвестным, незнакомым... Хочу, чтобы этот «кто-то» нашелся. А мы, друзья и единомышленники Олега Дмитриевича, будем помогать всеми силами.

Олег Данно, возможно, первым за долгую историю мариупольских греков задался вопросом о происхождении греков Крыма, в конце XVIII века переселенных Екатериной II в Северное Приазовье. Почему этот вопрос никогда не поднимался до уровня проблемы и не будоражил умы ученых? Да, наверное, только потому, что мы вообще мало любопытны, а интерес профессиональных историков слабо распространяется на неконъюнктурные области. Подумаешь, какая-то отдельно группа народа, которая волей Истории перемещена из одного региона империи в другую! Но это должно быть важно нам, потомкам тех переселенцев, чьи судьбы, как шахматными фигурами, играли геополитики.

Благодаря профессору Калоерову снято большинство вопросов о подготовке, переселении и освоении крымскими греками новых мест – Мариуполя и сети новых сел. Но откуда и когда в Крыму появились наши предки? Как же – отвечаем, не задумываясь, – мы являемся потомками античных эллинов, создавших Херсонес и другие греческие полисы! Почему никого не смущало, что наш язык имеет мало общего с древнегреческим языком и общеизвестно, что древние народы Крыма были ассимилированы или уничтожены многочисленными античными и средневековыми захватчиками??? Конечно, я достаточно категорична. Вопросы диалектологии занимались эллинисты 1930-ых годов, затем А.А.Белецкий, Т.Н. Чернышова и их ученики. Но этих ученых волновали, прежде всего, вопросы филологические, а скрытые за ними исторические проблемы не поднимались. Да, мы приходим из Греции (это неоспоримо), а так ли существенно, откуда именно и по каким причинам оказались так далеко от исторической родины?

Олег был уверен, что в жизни человека и истории народа существенно все. Да и кто бы стал с ним спорить! Мы прекрасно знаем, как снисходительно и критически порой воспринимают нас в Греции. Но эти соплеменники не знают подлинной истории мариупольских греков, как не знают ее мы, и не могут вообразить, что наша история – часть героической, достойной летописи Греции.

Изучив огромный массив исторических документов Турции и Греции, историческую литературу Греции и исследования крымско-татарских историков, работы по греческой диалектологии филологов-классиков и современных лингвистов, Олег Дмитриевич не ограничился этим. Он много времени тщательно и скрупулезно изучал народное искусство и фольклор в различных регионах Греции и Балкан. Параллельно он спрашивал всех своих знакомых и старожил из греческих сел Приазовья о сказках, поговорках, пословицах. И однажды все пережитое и изученное выстроилось в одну картину, что дало Олегу Данно возможность представить интересную гипотезу о происхождении пяти групп в среде мариупольских греков. Много раз обсуждая ее с коллегами, мы удивлялись стройности, логичности и убедительности высказанных предположений яркого исследователя.

Это было, как удар молнии! Когда мне, уроженке села Красная Поляна (Новая Каракуба), Олег Дмитриевич высказал предположение о греческой прародине предков в современной Амфисе – городе в Фокиде, принадлежащем муниципалитету Дельф, я попросила доказательств. И они были предоставлены – языковые, исторические, фольклорные! И очень убедительным доказательством стало название са-

унес с собой многие ответы на мои незаданные вопросы.

Выдвинув гипотезу о греческом происхождении греков, населявших Крым к концу XVIII века, Олег Дмитриевич шел дальше. Он составил настоящую летопись жизни наших предков в турецком и татарском Крыму, их быте, гражданских правах, взаимоотношениях с другими народами сурового полуострова. Бесконечно интересно было слушать его рассказы об архивных находках и переводах работ татарских краеведов, о книгах средневековых путешественников и общении с земляками-греками. Мы спорили, соглашались, ссорились и мирились. И это было так по-гречески, ведь именно в спорах рождается Истина...

Олег Дмитриевич опубликовал несколько своих статей в газете «Эллины Украины». Они должны были стать началом серии материалов. К огромному сожалению, задумка так и осталась нереализованной. Слишком много сил, внимания и времени у Олега занимали сами исследования. Написать он намеревался Потом... Но Потом обрушилось на Олега Дмитриевича и его семью тяжелым испытанием.

Семья Олега Дмитриевича и его друзья приложат все силы, чтобы издать материалы исследований. Чтобы помочь тем, кто когда-то обязательно задастся вопросами, которые не давали покоя Олегу. Чтобы тем, кто пойдет в поисках Истины, показать дорогу к ней...

В августе минувшего года мы поздравляли друга с 65-летием. Пили красное вино и много говорили, стараясь поддержать, сказать о своей любви и уважении. Как хорошо, что я тогда успела сказать спасибо и поклониться за смелую попытку открыть нам историю нашего народа – нашу историю.

Олег Данно, живший в реальном Харькове и виртуальной Греции, был бесконечно счастливым человеком. Он построил дом, вырастил сына, посадил сад и выполнил свое «домашнее задание» - предназначение. И в памяти всех, кто знал и любил его, он останется Победителем! И пусть под звездами Сартаны ему вечно снятся голубые волны Эгейского моря и звучит любимая музыка!

Елена УЗБЕК (Харьков).

Трудно подобрать слова, когда переживаешь потерю близкого и родного человека. Присоединяемся к высказанным мыслям и выраженным чувствам. Будем помнить и делать все, чтобы начатая Олегом Данно работа была достойно завершена.

Виктория Данно, Павел Стефаниц, Одиссей Акритов, Дмитрий Бибиц (Харьков, Киев).

Леонид ПАТРИЧА О СПРАВЕДЛИВОСТИ

Уже ряд лет могил друзей
Я за собой не оставляю.
Они не стали здоровей -
Их просто на земле не стало.

Ушли в такую глубину,
Где день и ночь неотличимы...
Нам некому вменить в вину,
Что жизнь и смерть
несовместимы.

Идет меж ними смертный бой
И сколько бы ему не длиться,
В любой той схватке роковой
От смерти никому не скрыться.

Она всех превращает в прах
И от нее не откупиться
Ни тем, кто держит
власть в руках,
Ни тем, от жира кто лоснится.

Второй раз никому не цвесть
И жизнь не вымолить,
как милость,
И в этом, может быть, и есть
Единственная справедливость.

мой старой части родного села. По преданию, именно здесь остановились греки-переселенцы, ушедшие из Большой Каракубы и облюбовавшие себе высокий берег Мокрых Ялов. Ее так и называют сейчас – Салона. И точно также – Салона – называлась в Средние века восходящая к древности Амфиса. Салона пережила несколько иностранных завоеваний и разрушений, но благодаря мужеству жителей стала важным центром сопротивления османам в конце XVI века. Уничтожение греческих патриотов и депортация оставшихся в живых граждан города стало мстью и карой поработителей.

Смотрю на панорамные фотографии сегодняшней Амфисы... И, не будучи сентиментальным человеком, чувствую притяжение к этой земле. Наверное, прав был мой друг, который

БАТЬКО КОСМОНАВТИКИ

(про грецьке коріння генія із Житомира)

С. Королев с дедом Н.Я. Москаленко и бабушкой М.М. Москаленко. [1913 г.] РГАНТД. ф. 1-11024.

Звертаючись до біографії Сергія Корольова, неможливо оминати його космічні звитяги, обов'язковою умовою котрих завжди є слово «перший»: перший штучний супутник Землі, запущений на орбіту, перший знімок зворотної сторони Місяця (преса всього світу називала його «Знімком століття»), перший космічний політ Білки і Стрілки, перший політ Юрія Гагаріна у космічний простір, перший в історії космонавтики вихід у відкритий космос, здійснений Олексієм Леоновим.

Сергій Корольов називав себе українцем, мав грецьке коріння, народився у Житомирі, зростав у Ніжині та Києві, а навчався в Одесі та тому ж таки Києві. Працював, а потім був заарештований, підданий тортурам та ув'язнений на шість років у Москві, на Коліми та в Казані...

12 січня виповнилося 115 років від дня народження легендарного інженера-конструктора Сергія Павловича Корольова. Всього лише через двадцять років після завершення виснажливої для Радянського Союзу Другої світової війни, що мала згубний вплив на демографію та економіку, після тотальних репресій, які винищили інтелігенцію в країні, СРСР спромігся відправити на орбіту перший штучний супутник Землі. А потім ще 10 років тримав першість в освоєнні космосу. За фасадом космічних перемог стояла важка праця групи інженерів на чолі з засекреченим Головним конструктором — саме так, з великої літери, але без імені.

Про те, що Головний конструктор радянської космічної програми народився в Житомирі, українці дізналися з некролога. Так почалася історія дослідження біографії одного з найсекретніших інженерів СРСР.

Сергій Корольов народився 12 січня 1907 року в Житомирі, в будинку на два входи по вулиці Дмитрівській. Сьогодні це Меморіальний дім-музей, де за спогадами матері Корольова Марії Миколаївни відтворено інтер'єр початку ХХ століття. Мати конструктора передала до музею особисті речі, які належали родині: фотографії, посуд, предмети побуту, записи та креслення, зроблені рукою геніального вченого, його костюм і навіть пасмо волосся з найпершої стрижки.

Молоде подружжя Корольових приїхало в Житомир у 1906 році, куди направили на роботу голову родини. Павло Якович, вчитель за освітою, викладав у Першій чоловічій гімназії російську словесність і логіку. Життя родини не склалося, бо Марія Миколаївна, яку видали заміж проти власної волі, так і не полюбила свого чоловіка. Не врятувало шлюб і народження первістка. Коли малому Сергієві було три роки, його батьки розлучилися, і хлопця відрадили у Ніжин — до бабусі по материній лінії.

Бабуся Сергія Корольова — Марія Матвіївна Москаленко (Фурса) — донька колишнього стройового козака Матвія Івановича Фурси, який був одружений з Євдокією Тимофіївною Петрен-

ко. Дружина походила з сім'ї грецьких колоністів, які за часів Богдана Хмельницького переселились на Гетьманщину.

Марія Матвіївна була людиною енергійною та сміливою, мала гарний смак, любила читати й намагалася дати своїм дітям найкраще культурне товариство (скажімо, родина Москаленків дружила з Марією Заньковецькою). Її сміливо можна назвати емансипованою жінкою, якій хвацько вдавалося поєднувати головування у родині, авторитет серед знайомих та вда-

кої. У цієї ж колишньої власниці садиби Марія Матвіївна взяла рецепт соління огірків. Обережно почавши справу, вона невдовзі її широко розгорнула.

Коли достигав урожай, економка Варвара Іванівна йшла на базар і возами закупляла огірочки, причому тільки відповідного розміру, і це, як правило, були дуже маленькі огірочки. Товар привозили додому і зразу ж брали в роботу. У дворі стояли два величезні чани. Марія Матвіївна по драбині піднімалася до одного з них, опускала туди якусь трубку і кричала:

«Добавте два пуди солі!» Діти ніяк не могли зрозуміти, як це вона, не пробуєчи води - солоня чи ні - знає, що її треба підсолити і в якій кількості. Як потім з'ясувалося, у неї вже тоді був ареометр. Коли додавали якусь кількість солі, вона кричала: «Досить!» Це й був розсіл для соління огірків. Потім огірочки затарювали в маленькі діжечки, частину з яких продавали на вокзалі. Крім цих маленьких діжечок, затарювалися і великі, десятилітні. Під час соління на подвір'ї працювали найняті дівчата, іноді запрошували і солдатів».

Вони заковували бочки в погребі, а невелику частину у льодник у дворі будинку. Ось як описує в щоденнику ці заготівельні жнива знайома сім'я Москаленків, етнограф Є.Г.Спаська: «На широ-

Дом в г. Житомир, где родился С.П. Королев [нач. XX в.] РГАНТД. ф. 211 оп. 7 д. 316.

Марія Николаевна и Павел Яковлевич Королевы приехали в Житомир в августе 1906 г. и поселились в доме на Дмитровской улице рядом с Первой мужской гимназией, в которой с 2 сентября 1906 г. П.Я. Королев приступил к исполнению обязанностей преподавателя русского языка и словесности в 4-7 классах и логики в 8-м классе с годовым окладом 2010 руб.

Дом принадлежал домовладелице Евгении Федоровне Кохановой. Молодая чета снимала левую половину дома с оплатой 300 руб. в год. Обстановка по описанию М.Н. Королевой была скромной.

В этом доме поздно вечером 30 декабря 1906 г. родился С.П. Королев и прожил до того, как ему исполнилось полтора года, когда родители переехали в Киев по месту новой службы отца. Больше в Житомире С.П. Королев никогда не был.

В августе 1970 г. в память о С.П. Королеве был открыт мемориальный дом-музей, напротив которого в 1990 г. возвели новое большое здание единственного на Украине музея космонавтики.

ле ведення бізнесу. Марія Матвіївна займалася соліннями та була одним із найбільших поставальників знаменитих ніжинських огірків у Російській імперії. Вона багато подорожувала Східною Європою, цікавилася старовиною, музеями та театрами й охоче привчала своїх дітей до «прекрасного». Мудра жінка вирішила, що всі її діти краще мають отримати освіту, яка зможе замінити їм у житті все: хлопчикам — спадщину, а дівчаткам — придане. Тому її донька Марія Миколаївна навіть ціною власного шлюбу та розлуки з єдиним сином здійснила своє бажання — навчання на Київських вищих жіночих курсах.

Дочка видатного конструктора космічних кораблів Наталія Корольова, згадуючи в своїх книзі «Батько» про ніжинський період життя Сергія Корольова, пише про діяльність його бабусі Марії Матвіївни Фурси, яка мала грецьке коріння:

«Ніжин славився на всю Росію своїми соліннями - знаменитими ніжинськими огірочками. Тут ними займалися давно, і Марія Матвіївна також вирішила спробувати щастя. З її ініціативи було вирішено продати будинок і купити велику садибу в центрі Ніжина. Садиба займала близько гектара землі. Сюди входили: будинок грецької архітектури, фруктовий сад з вишнями, яблунями, грецьким горіхом, великий двір. Будинок був старовинний, дерев'яний, одноповерховий, але на високому цегляному фундаменті. Як прийнято було в грецьких будовах, вхід був з двору - високий ганок, а на ньому чотири масивні колони. Будинок був куплений у старої гречанки Бояновсь-

3957 Королев Сергей Павлович 1906.

кому подвір'ї кипіла робота: лежали гори діжечок, під'їжджала валка підвід з огірками, фруктами, метушилися робітники, топилися печі, варилося варення, солилися огірочки, маринувалися гриби».

Процес соління тривав близько місяця. Як тільки він завершувався, Марія Матвіївна їхала продавати соління. Вона не користувалася послугами комівояжерів. Молода, красива, розумна, комунікабельна, з чудовим умінням переконувати, використовуючи соковитий український фольклор, вона сама їздила до своїх замовників і особисто налагоджувала зв'язки. Бувала в Москві, Санкт-Петербурзі, Варшаві, Лодзі, Ризі, Лівонії і в багатьох інших містах. Укладала угоди на постачання партій солоних огірків в різноманітних тарах - від банок і маленьких діжечок до великих діжок. Збирала в поїздах інформацію - її цікавили покупці: хто вони, що хочуть купити. Це треба було, аби повніше задовольнити попит, збільшуючи або видозмінюючи виробництво, розширюючи асортимент.

Марія Матвіївна оцінювала бесіди з покупцями як важливу частину своєї діяльності, підтверджуючи древньоримський афоризм: «Володіти інформацією - значить управляти світом».

Спогади близьких та історичні довідки засвідчують, що Сергій Корольов зростав у достатку, культі освіти та національних традицій. Баба з дідом обожнювали онука. Навіть зовнішність Сергія була подібна на дідову, яку донька Корольова, Наталія, характеризувала як козаку: широкі плечі з великою головою, міцні пальці. А ще — нелюб до комірив, що стискають шию.

У ніжинський період життя Корольова сталася одна доленосна подія, варта окремої уваги. Якось до містечка приїхав відомий авіатор-одесит Сергій Уточкін з вельми незвичною виставою — польотом на аероплані. Звісно, прогресивні Москаленки з онуком теж прийшли на ярмаркову площу й саме тоді у Сергієва, захопленого цим видовищем, зародилася мрія про небо...

Василиса ГРЕКОВА.

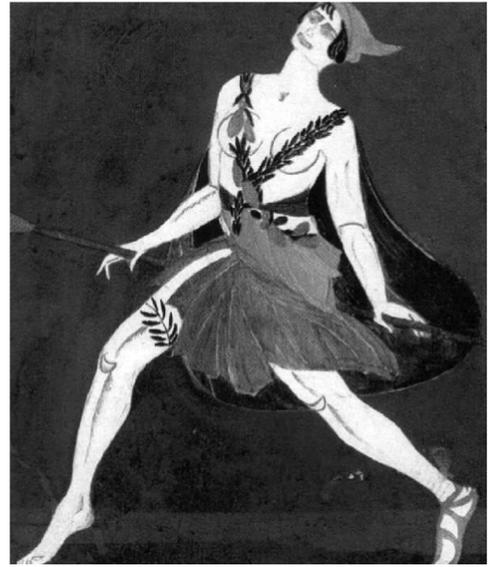
Олександра Екстер – грецька амазонка українського авангарду

Майстерня Екстер у Парижі

Міст. Севр. 1914.

Ескіз костюма «Фаміра Кіфаред». Менада, 1916

До 140-річчя від дня народження

Київський поет Бенедикт Лівшиць у своїх знаменитих спогадах «Півторакий стрілець» охрестив найвидатніших жінок авангарду «амазонками, скіфськими наїзницями». Не дивно, адже їм доводилося мати сміливість та силу суперечити патріархальним канонам та ще й при цьому здійснювати мистецькі революції наперекір бундючним портретам і реалістичним пейзажам. Олександра Екстер серед цих «амазонок» перша.

Витончена інтелектуалка, що володіла кількома мовами, подорожувала світом і спілкувалася у колі найвизначніших митців свого часу – Пікассо, Брак, Леже, Аполінер, Софіїці, Марінетті. Вона була мостом між світом українського, російського авангарду та новітнім мистецтвом Західної Європи. Привезла кубофутуризм до України, навчила Пікассо користуватись яскравими барвами, реформувала світову сценографію і поєднала авангардне мистецтво з народними українськими вишивками.

Олександра Олександрівна Григорович народилася 18 (6) січня 1882 року в місті Білосток Гродненської губернії (нині це територія Польщі). Її батько був білорусом, мати – грекinya. Згодом разом з дворічною донькою сім'я переїхала до Сміли. Потім батько отримав роботу в Києві, і на 35 років це місто стає рідним домом для художниці. Вона закінчила Ольгінську гімназію, навчалась у Миколи Пимоненка в Київському художньому училищі разом із Олександром Богомазовим та Олександром Архипенком, приватно відвідувала студію Сергія Світославського.

1903 року чарівна Олександра закохала в себе київського адвоката Миколу з німецьким прізвищем Екстер. Вони побралися. У подружжя не було дітей. Мисткиня приділяла весь свій час мандрям та мистецтву. До того ж київське провінційне життя і освіта (на початку ХХ століття Київ був саме таким) не задовольняло енергійну та допитливу художницю.

З 1907 року починаються її мандри. Спочатку вона їде в Москву. Далі — Париж! Завдяки Аполінеру знайомиться з Пікассо, Браком, і таким чином опиняється в самому серці європейського мистецтва. Олександрі Екстер захоплюють ідеї кубізму та кардинально змінюють усю її подальшу творчість. Вже в Києві вона розповідає про пошуки Пікассо і Брака. Навколо Екстер збираються молоді митці.

Виставкове життя у Києві на початку 1900-х не відрізнялось великим розмаїттям. Тому виставка нового мистецтва «Ланка», організована Олександрі Екстер та Давидом Бурлюком на Хрещатику у 1908 році, стала надзвичайною подією. Але провінційний смак киян 110 років тому виявився непереборним. Виставку дуже погано відвідували, до того ж за вхід потрібно було ще й платити. Звісно, для невідомої публіки, яка звикла переважно до салонного мистецтва, сині бики і фіолетові портрети в крапочку були чимось складним до розуміння.

Перше розчарування не змусило Олександрі

Екстер зупинитись. Вона наполегливо продовжувала знайомити Київ з новітніми пошуками мистецтва і в 1914 році знову ж на Хрещатику разом з Олександром Богомазовим відкрила виставку «Кільце», яка теж пройшла без ажіотажу з боку публіки. А от критики й цього разу використали нагоду потренувати своє зубоскальство.

Кубісти вважали колір незначним і уникали яскравих фарб. Олександра Екстер не могла довго стримувати свою любов до кольору, яка в неї, ймовірно, була успадкована від М. Пимоненка і народного мистецтва. Вже в 1914 році вона пише «Натюрморт з писанками», де в кубістичну картину вриваються яскраві відкриті барви. Вона ж надихнула Пікассо на використання кольорів у кубізмі. Після спілкування з Екстер засновник кубізму різко розширює свою палітру та сміливо вживає усю гаму кольорів, не оминаючи й контрастів.

Олександра Екстер увійшла в історію мистецтва перш за все завдяки своїм реформаторським ідеям в сценографії. Вона запропонувала замість плоских розмальованих декорацій використовувати складні багатоярусні конструкції, займаючи таким чином весь простір сцени, а не лише її підлогу. Друге театральне новаторство – костюми, які були співзвучні з кольоровим рішенням тла.

Лише три вистави у Камерному театрі принесли їй всевітнє визнання як реформатора сценографії та театального костюма — «Фаміра Кіфаред» (1916 р.), «Саломея» (1917 р.), «Ромео і Джульєтта» (1921 р.). А. Ефрос називав декорації Екстер «урочистим парадом кубізму». Цікаво, що саме у Камерному театрі Олександрі Екстер запропонувала розмальовувати обличчя акторів як доповнення до костюмів. Разом із епатажами Ларіонова і Бурлюка ці спроби стали протоформами боді-арту.

У Києві Екстер працювала над декораціями для балетів Броніслава Ніжинської. Крім того, Екстер звертає увагу на освітлення як об'єкт драматичної дії і запрошує електрика до співстановки п'єс. Не виключено, що саме Київ став місцем народження світлових ефектів та перетворення освітлювача на режисера світла. Зрештою, надарма Олександрі Екстер називали «Пікассо сценографії».

1918 рік став доленосним для О. Екстер. Після sensationної московської прем'єри «Саломеї» Екстер

повернулася додому на свята, але її приїзд затягнувся до середини 1920-го через політичні події в Україні та хворобу чоловіка. В Києві з'являється студія Олександри Екстер.

«Школа Екстер» була не просто традиційною школою з системною освітою. Заклад був ще й місцем зустрічі творчих особистостей. Більшість її колишніх учнів (В. Меллер, О. Тишлер, А. Петрицький, О. Хвостенко-Хвостов, І. Рабинович, К. Редько, П. Челищев та ін) так і не змогли позбутись ніколи її впливу – «екстерівщини». Після захоплення більшовиками влади у Києві, Екстер втікає до Одеси, де також продовжує викладати.

Останнім місцем свого життя вона обрала Париж. У Франції було непросто. Вона чекала, що її запросить Броніслава Ніжинська поставити балет саме у Дягілева вже в Парижі, що Таїров покличе її знову до Камерного театру. Але нічого не відбувалось. Олександра Олександрівна без діла не вміла сидіти: вона шила одяг, розписувала керамічний посуд, створювала маріонетки, робила авторські книжки Les Livres manuscripts. В цей час вона також викладала в Академії сучасного мистецтва в Парижі на запрошення Ф. Леже. Останні роки Екстер прожила самотньо у передмісті Фонтене-о-Роз, де померла 1949 року.

Тетяна ФІЛЕВСЬКА.

У статті використано матеріали сайту <https://aristocrats.fm>.

У ХЕРСОНСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ ВІДБУВСЯ НОВОРІЧНИЙ ВАСИЛОПІТО

Херсонське міське товариство греків «Еллада» в гостинних обіймах Херсонської гімназії №16, де поглиблено вивчають мови національних меншин, 21 грудня презентувало традиційний грецький пиріг Василопіто.

Василопіто – пиріг Святого Василя, царський пиріг, предмет гордості кожного грецького дому, обов'язковий атрибут святкового новорічного столу. Він готується зі здобного тіста з курагою, чорносливом, цитрусовими і чисельними спеціями. За консистенцією тісто дещо нагадує сучасні кексові вироби.

В процесі презентації активісти грецької громади ознайомили учнів з основами святкових новорічних кулінарних традицій Греції. Вони розповіли про звичаї, зокрема, що стосуються давніх обрядових дійств з дірґемами (давньогрецька монета). Знайти золотий дірґем у Василопіто на Новий рік означало для давнього грека велике щастя та вдачу на весь рік наступний.

Директорка гімназії Крістіна Головченко провела разом із учнями для грецьких гостей невеличку екскурсію. Греки Херсона урочисто відкрили новий клас з вивчення новогрецької мови, який був відремонтований цього року спільними зусиллями. В неформальній обстановці сторони обговорили перспективи подальшої етнокультурної та освітньої взаємодії.

«Нехай він буде щасливим для

всіх нас», - відзначила голова Херсонського міського товариства греків «Еллада» Звездина Сарібекова.

Херсонська гімназія №16 – чудове місце для творчих зустрічей. Теплі стіни гімназії випромінюють світло, дихають історією та мистецтвом. Саме тут, до речі, вперше в нашому місті з'явилися музичні класи, а згодом і му-

зичне училище, в якому на початку ХХ століття працювали й навчались серед інших і представники грецької громади.

Херсонське міське товариство греків «Еллада».

205 років тому в Ніжині було відкрито Олександрівське грецьке училище

Ідея створення навчального закладу належала греку Степану Бубі (Стефанос Бубас), бургомістру грецького магістрату. Поява такої ідеї обумовлена великим культурним підйомом, яким був охоплений увесь грецький світ ще з останніх десятиліть ХVIII ст. 1770-1820 рр. увійшли в історію грецької культури як епоха Просвітництва.

В основних положеннях Статуту грецького училища було визначено наступне:

1). Своя будівля «с приличним для помещенія учеников и учителей покаями, службами и библиотекой»;

2). Основний предмет – грецька мова, плюс російська та німецька мова, як «язык коммерческий и нужнейший по торговым отношениям нашим с Саксонией, Германией и другими местами европейскими»;

3). Безкоштовне навчання тільки для дітей з грецьких родин, для решти - навчання платне;

4). Попечительство доручається товариству «по выбору одному из почтеннейших членов нашего сословия, заслужившему в обществе доверие нравственностью, твердостью и другими изящными качествами»;

5). Фінансування учбового закладу за рахунок внесків членів грецького товариства.

С. Буба запропонував взяти 50 тис. крб., 10 тис. обіцяв додати з власних коштів. Відсотків річних з цієї суми, покладеної у банк, та щорічний збір з кожного члена грецької громади у розмірі 20% від прибутку, на його думку, повинно було вистачити на оплату праці вчителів, купівлю підручників. Не одразу торговий народ погодився потрясти своїми гаманцями. Тоді бургомістр звернувся до греків з полум'яною промовою:

«Почтенное сословие! Именем детей и потомков ваших взываю содействовать сему благому делу... Греки! Явите себя достойными сего имени и потомство будет благословлять память нашу!»

Тільки після трьох засідань грецького товариства його члени виявили готовність надати фінансову допомогу для створення нового учбового закладу, але без обов'язкового 20% збору. Попечителями були обрані Степан Буба, Христофор Боній (заступник бургомістра), Дмитро Бузов (один з ратманів – виборна особа міського магістрату), Георгій Кроміда, Іван Кліца та Іван Спірідонов.

3 (15) листопада 1811 року імператор Олександр I підписав указ про заснування в Ніжині грецького училища. «... В ознаменованіе благоволения моего к ревностному подвигу упомя-

нутаго общества ... наименовать училище Александровским».

Офіційне відкриття Олександрівського училища відбулось 30 січня (11 лютого) 1817 року. На заході були присутні малоросійський генерал-губернатор Я.І. Лобанов-Ростовський, директор училищ Чернігівської губернії М.Є. Марков, архимандрит ніжинського чоловічого Благовіщенського монастиря В. Черняев. Директором училища було обрано одного з заможних та авторитетних греків – І. Спірідонова, його заступником і помічником обрано І. Вафу.

У 1816 році в Ніжині проживало 838 греків. На час відкриття училища було зараховано 36 учнів. За роки існування училища змінилось багато вчителів. По рівню освіченості й тривалості перебування на посаді вчителя деревногрецької мови можна згадати Христофора Ієрописа (викладав з 1821 до 1841 року). Освіту отримав в одному з найкращих грецьких національних учбових закладів того часу – Філологічній гімназії Смирни. Високоосвіченою людиною був І. Вафа (обирався директором училища у 1921, 1826 та 1829 роках) – прослухав курс лекцій у Московському університеті, «усовершенствовался в коммерческих науках,

эллиногреческом и немецком языках» у Лейпцизі.

Училище мало власну багатющу бібліотеку із 708 томів (385 назв книг). 211 книг подарував С. Буба, 375 томів поступило, згідно заповіту померлого грека Василя Антоновича. Решта – закуплені підручники. До так званої «фундаментальної» частини бібліотеки відносились філософські твори Платона (венеціанське видання 1513 та 1517 рр.), медичні праці Галена (1514 р.), поеми Гомера (1541 р.), трагедії Софокла (1548 р.), твори Сінесія – єпископа Киринейського «Духовные подвиги Лоренцо Скупони» (паризьке видання 1512 р.), комедії Аристофана (базельське видання 1547 р.), твір Стефана Візантійського «О городах и народах» (1568 р.).

Щодо кількості учнів, то можна відмітити зростання їх загального числа і в той же час суттєве зменшення учнів-греків (1825 – 46 учнів, з них греків – 34; 1841 – 53 учні, з них греків – 20; 1852 – 85 учнів, з них греків – 18. Дивлячись на такий стан справ, у 1868 році грецька мова була виключена з учбової програми. Для тих же, хто бажав її вивчати, окремо займався псаломщик грецьких церков Ніжина Олександр Флоров.

У 1872 році грецький магістрат припинив своє існування. Училище повністю перейшло під контроль місцевої та губернської влади. Ціла кримінальна історія відбулась тоді, коли у місті виникла ідея перетворити його в жіноче училище. Проти цього активно виступив гласний Ніжинської міської думи грек Гавриїл Спіліотті. Він розцінив дії міської думи як посягання на грецькі привілеї:

«Училище сие содержится на счета процента особого капитала, образовавшегося из жертв на самый сей предмет по духовным завещаниям, нежинскими греками произведенных, если же допустить на счет сего источника содержание иного уже учебного заведения, то надобно поправить волю жертводателей».

Училище залишилось чоловічим. Органи громадського управління Ніжина, зокрема, міська дума, таки довела своє право утримувати училище, як і раніше, на відсотки від грецького капіталу. У 1904 році в училищі було 227 учнів, із них тільки 3 - греки.

У листопаді 1919 року училище було закрито. А з часом в будівлі грецького Олександрівського училища розмістилась радянська школа.

Наталія ДМИТРЕНКО,
заступниця директора з наукової роботи
Ніжинського краєзнавчого музею ім. Івана Спаського.

Новорічні свята із грецьким присмаком

Меломакарона й кураб'є - ці два слова всі без винятку елліни асоціюють із Різдвом. Вони нагадують їм насолоду святкового сезону, як у прямому, так і в переносному значенні. Ці улюблені святкові солодощі прикрашають традиційний новорічний стіл. Біле печиво з рожевою водою, олією та цукровою пудрою ховають у собі смак очікування. Очікування свят: Різдва й Нового року.

За ініціативи членів і членкинь Грецького товариства «Енотіта» до Різдва й новорічних свят цього року був підготовлений членами товариства солодкий сюрприз (hand-made) для шановних пенсіонерів товариства - меломакарона και κουραμπιέδες.

Пресслужба Грецького товариства «Енотіта».

Ай-Василь

Традиційний Новий рік – «Ай-Василь», або Каланда у греків Надазов'я святкується у кожному селі та у кожній родині з 13 на 14 січня. Це свято є невід'ємною частиною повсякденного життя греків. Схема свята Ай-Василя є приблизно однаковою, але існують й деякі особливості та відмінності у кожному селі. Протягом тривалого часу свято та його святкування дещо змінювалось і трансформувалося, але за цей час не втратило своєї актуальності.

Свята календарного циклу приа-

зовських греків, як і всіх православних народів, пов'язані із церквою. Ай-Василь у селах маріупольських греків має свої етнічні особливості і святкується як день пам'яті святого Василя Кесарійського. Свята, присвячені святому Василю, розповсюджені у багатьох народах Південно-Східної Європи – греків, болгар, йому надавалися функції заступника майбутнього врожаю та домашніх тварин.

Починають святкувати 13 січня. Напередодні господині печуть та готують «халачича ки халача», пиріг

«Ай-Василь» з копійкою і «шумуша» (інші назви: турта, кубете, шумуш) – листовий пиріг з начинкою з м'яса і тертого гарбуза або рису, або ж з рису і гарбуза.

Люди похилого віку називають свято «Ай-Василь» шумуши т' мера» – день листового пирога.

Перед заходом сонця хлопчики чи чоловіки, як

правило, трійками починали ходити від будинку до будинку з маленьким дерев'яним плужком...

Цьогоріч грецькі товариства у Маріуполі, Ялті, Урзуфі тощо також відмітили це свято.

Пресслужба ФГТУ.

14 січня в Ялті відбулося свято розрізання традиційного пирога надазовських греків «Василопіта».

Традиційне щорічне розрізання «Василопіти» у Маріупольському товаристві греків.

В Урзуфі 14 січня за традицією розрізали «Василопіту». Гостей свята привітали Мангушський селищний голова Володимир Караберов та староста Урзуфського старостинського округу Іван Топузов.

ИСТОРИЯ ОДНОГО ПОНТИЙСКОГО ГРЕКА

Анастас Васильевич Нефериди родился 15 марта 1929 года в Крыму, в красивой местности, в Коктебеле. В 1936 году пошел учиться в греческую школу, так как по национальности он грек.

В 1937 году начались репрессии по отношению к греческому населению, а в 1938 году ночью постучали в дверь их дома. Отец, конечно, открыл дверь и впустил пришедших в дом. Это были сотрудники НКВД, их было трое, и отца арестовали как врага народа. Мать Анастаса тогда вцепилась в отца, стала кричать: куда я его не отпущу. Один из конвоиров ударил мать прикладом в плечо. Она упала, ударилась головой об пол и лежала на полу. Отец кинулся к матери и сам получил по затылку. Его повели во двор, дедушка кинулся за ними. Конвоиры наставили на него винтовку и сказали: если еще бросишься, то мы тебя пристрелим.

Позже состоялся суд, и отца приговорили к пяти годам тюремного заключения. «В семье я был самый младший сын, - вспоминает Анастас Васильевич. 22 июня 1941 года началась Великая Отечественная война. Пришло известие из НКВД, что отец наш реабилитирован и отправлен на фронт. Но мы больше ничего о нем не слышали: он или умер в лагерях или погиб, защищая нашу Родину».

Война докатилась до Крыма. Крымская фронтовая весна запомнилась не только тяжелыми, упорными сражениями, но и короткими передышками.

«В Крыму враг сидел, словно завязанный в мешке зверь, и поэтому сопротивлялся с бешенством, - рассказывает Анастас Васильевич. - Но над нами, пусть медленно, но все же взошла победная заря, та самая заря, которая уже не померкнет.

Немцы узнали, что наша деревня стала помогать партизанам, и тогда всех нас выгнали из деревни и спалили ее дотла. На деревьях вяло и понуро желтела листва, черными и мертвыми лежали пепелища на месте сожженных домов, школы. Потухшими островками среди них выглядела высохшая трава, даже кособоры. Остались мы без крова, и тогда переселились в село Старый Крым.

Я поинтересовался, чем они занимались в Крыму. Вместе с братьями он работал в совхозе на лошадях, пахали, сеяли, убрали урожай зимой, работали на ферме вплоть до 1944 года.

Затем началась депортация населения. Сначала начали выселять татар, болгар, евреев, а через три месяца стали выселять и греков. В селе было всего 10-12 семей русских, они не подлежали депортации.

«Собрали нас всех на площади и объявили, чтобы мы собрали свои вещи, документы, еду, так как через пять часов нас будут отправлять за пределы Крыма, куда - неизвестно».

Помнит Анастас Васильевич, как они прощались с Родиной: дорога лежала за несколько тысяч километров, из Крыма в Среднюю Азию. Посадили их в вагоны, в которых везли скотину. Уголовников везли в закрытых вагонах без воды и хлеба. Одно утешение было, что не рвались бомбы и не обстреливали состав. Позади остались 10 суток пути. Прибыли они в Узбекистан, в г. Коканд — город басмачества. «Привезли нас в лед-завод, там нас уже ждали, грубо говоря, покупатели - председатели колхозов. Затем нас повезли в колхоз, поселили под навесами. В Средней Азии погода стояла жаркая, и мы и несколько семей стали возводить стены из глины и травы, типа дувалов. Устроился я

Депортация крымских греков

О подготовке операции по переселению спецконтингента с территории Евпаторийского и Джанкойского оперсекторов Крыма по состоянию на 4 июня 1944 г.

1. Подготовка к операции по Евпаторийскому и Джанкойскому оперсекторам в основном закончена.

Составлены планы и расчеты проведения операции.

2. На 4 июня 1944 г. по Евпаторийскому и Джанкойскому оперсекторам учтено спецконтингента по подлежащего выселению

..... 7.708 чел. 2.425 семей

В том числе по национальностям:

в/армян ..... 2.837 чел.

б/болгар ..... 2.740 "

в/греков ..... 2.131 "

По Евпаторийскому оперсектору учтено спецконтингента ..... 2.054 чел. 749 семей

В том числе по национальностям:

в/армян ..... 610 чел.

б/болгар ..... 200 "

в/греков ..... 1.244 "

в колхоз. Председатель спросил, умею ли я косить. Я ответил, что могу, и я косил люцерну, работал на ферме, ухаживал за скотиной».

На ферме был сварочный аппарат, сварщик учил Анастаса сварочным работам. Тогда он посоветовал председателю, чтобы его отправили на курсы газосварщиков. Окончил Анастас Васильевич курсы и стал дипломированным сварщиком. Тогда строился озокеритовый завод. Жили переселенцы в глиняных кибитках в шести километрах от завода. Проработал там А. Нефериди до 1949 года и уехал в г. Коканд. Там начали демонтировать сахарный завод, который во время войны был вывезен из Украины в Узбекистан и его опять перевозили в Украину. После демонтажа на его месте стали монтировать масло-хлопковый завод. Здесь Анастас проработал до 1962 года. Затем его и еще одного сварщика перевели в ферганскую долину в «Узбекгазмонтажстрой». Вместе с другими работниками этого предприятия вел строительство во всей Средней Азии. Анастас Васильевич подробно рассказал о том, что в Средней Азии все хлопковые поля орошаются, и везде созданы арыки, по которым течет вода. С гор этой воды для орошения не хватало. В Средней Азии есть две полноводных реки: Амударья и Сырдарья. Вот

и приходилось строить насосно-перекачивающие станции.

Пришлось прийти на помощь камаганским колхозам, где был засеян хлопок на площади 30 тысяч гектаров. Здесь не успевали в срок запустить станцию. Руководство «Газмонтажстрой» отправило Анастаса и еще одного сварщика на помощь. Они трудились в течение месяца и станцию запустили в срок. Вода полилась на хлопковые поля ферганской долины.

Анастас Васильевич рассказал, для чего строят в Средней Азии арыки, каналы, насосные станции. Там летом стоит невероятная жара, температура в тени достигает 40-50 градусов, почва глинистая, без воды ничего не растет. Вода, которая течет с гор в г. Янгиюль и г. Янгиер, образует полноводные ручьи, арыки, заполняет каналы.

Местное население монтирует по арыкам колеса с лопастями, и на них прикрепляют железные балки. Горная вода течет и приводит в движение это колесо, тогда вода льется в лоток и по трубам течет в огород. А человек кетменем (мотыга для рытья арыков) направляет ее в нужное ему русло.

После окончания строительства насосной станции их пригласили на праздник по случаю ее запуска. Был дан праздничный обед и за столом

им, двум сварщикам, вручили по 15 тысяч рублей. На этом празднике была организована борьба куреш.

Анастас Васильевич прожил в Средней Азии более 36 лет. Но он часто вспоминал свою деревню в Крыму, свою малую родину. «Для меня родина - это страна детства. Там оно было голодным, трудным, но, тем не менее, - детством. Поэтому в воспоминаниях о деревне присутствуют ноты горя и счастья, страданий и радости».

В Средней Азии Анастас Васильевич прожил до 1980 года. Он завербовался потом в Краснодар. Тогда был такой проект: строительство Керченского моста. Четыре месяца ждали, пока начнут его строить. А.В. Нефериди работал в ПМК, строил дороги, мосты. Он работал сварщиком, варил бульдозеры, скрепера и другую технику, но они так и не дождалась строительства моста. В это время супруга вместе с детьми переехала в поселок Ялта. В приазовскую Ялту из Средней Азии уже переселились многие греки. Вскоре и Анастас Васильевич рассчитался и переехал в Ялту, купил свой дом, поступил на работу в мехмастерские сварщиком колхоза «Прогресс», где председателем работал В.Л. Джелали. В колхозе А.В. Нефериди проработал более 10 лет. Ушел на пенсию с честью и достоинством. Коллектив мехмастерских был очень дружный, благодаря заведующему Станиславу Федоровичу.

Выйдя на заслуженный отдых, захотелось ему поехать в Грецию. Получил паспорт, визу, в Греции живут два его сына: Юрий и Василий. У них имеется там свое жилье. Один из внуков живет в Германии с семьей, где имеет свое жилье. Когда Анастас Васильевич в Греции гостил у сыновей, стал заниматься на дневные работы. Захотелось ему остаться в Греции. Но пенсионеру греческое гражданство не оформляют. Сейчас Анастас Васильевич живет в семье младшего сына Ивана, участника ликвидации аварии на Чернобыльской АЭС. Он один из первых, уже 28 апреля 1986 года, был на крыше реактора, работал по 45 секунд в сутки. Последствие - инвалидность.

У Анастаса Васильевича семь внуков, семь правнуков и праправнук. Супруга умерла больше 10 лет назад.

В.П. КУКУЦ,
председатель ветеранской
организации пгт Ялта.

Греческий след в истории украинской торговли

В V — II в. до н. э. на побережье Черного и Азовского морей образовалось несколько центров античной цивилизации — военных поселений и городов, сыгравших важную роль в политическом, финансовом и торговом развитии Юга Украины. В подавляющем большинстве они были основаны греками и возникли как колонии греческой метрополии. Первыми такими городами были Пантикапей (г. Керчь), Ольвия (около г. Очакова), Херсонес (г. Севастополь), Тира (на берегу Днепровского лимана) и другие. Самой древней греческой колонией на территории современной Украины была Борисфенида — античный город-государство на острове Березань в устье Днепровско-Бугского лимана (другие названия — Борисфен, о. Св. Эферия, о. Буян). Основатели города — греки-колонисты из г. Милета (полуостров Малая Азия, ныне принадлежит Турции).

Постепенно росла экономика региона, набирали оборотов торговля и финансовая база. Развивались сельское хозяйство, ремесла, мореходство. Важное место в торговле с приморскими городами занимали тогдашние средиземноморские центры — Хиос, Самос, Коринф, а несколько позже — Афины. Активизировалась торговля причерноморских купцов с оседлым населением и кочевыми племенами Лесостепи и Восточной Европы. Уже в V — IV в. до н. э. Ольвия начала чеканить собственную серебряную, а потом золотую монету — ассу, на лицевой стороне которой было изображение греческой богини Афины. Введение монетарной системы способствовало развитию торговли и одновременно таможенного дела.

Довольно развитой в Ольвии была система руководства налоговым и таможенным делами, которая называлась магистратурой, — соответственно «коллегия девяти» и «коллегия семи». Название, очевидно, происходило от количества членов этих коллегий. Основу доходов Ольвии составляла единая система ввозных и вывозных пошлин на товары, а также суммы от взискания штрафов, конфискации имущества правонарушителей и т. п. Взимавшиеся налоги и пошлины отдавались на откуп купцам и богатым жителям города. «Коллегия пяти» одновременно следила за торговыми аферами, проверяла веса и порядок торговли на рынках города, контролировала качество продаваемых населению товаров.

Весомую социально-экономическую функцию играли торговля и таможенное дело в античном городе-крепости Тире, где начиная с IV в. до н. э. развивались сельское хозяйство, ремесла, рыболовство, виноградарство. В хорошо оборудованный порт крепости заходило много судов из Греции и с островов Средиземного моря. Направлялись дальше вдоль побережья Черного моря в Ольвию, Херсонес и Феодосию, уплачивали значительные суммы пошлины, поступавшие в полном объеме в казну крепости. О важном значении торговли в экономике Тире свидетельствует большое количество амфор и других изделий из разных регионов античного мира,

Ольвийские монеты. IV в. до н.э.

найденных в бывшем порту города. «Торговый» вес городу-крепости придала чеканка собственной золотой монеты — статера, цена которой на нумизматических рынках ныне достигает сотен тысяч долларов. Купцы из Тире уже в течение II — I в. до н. э. использовали свои деньги в торговле с Афинами, Истрией, Фивами, Аргосом и другими греческими полисами (городами-государствами).

С середины I в. до н. э. Причерноморье, а вместе с ним Грецию и Малую Азию, захватил Рим, расположивший там войска и таможенные крепости. Период греческого господства в причерноморских регионах закончился. Херсонес, Тира, Борисфен, другие античные города были подчинены римским правителям и начали уплачивать налоги и торговые пошлины в имперскую римскую казну.

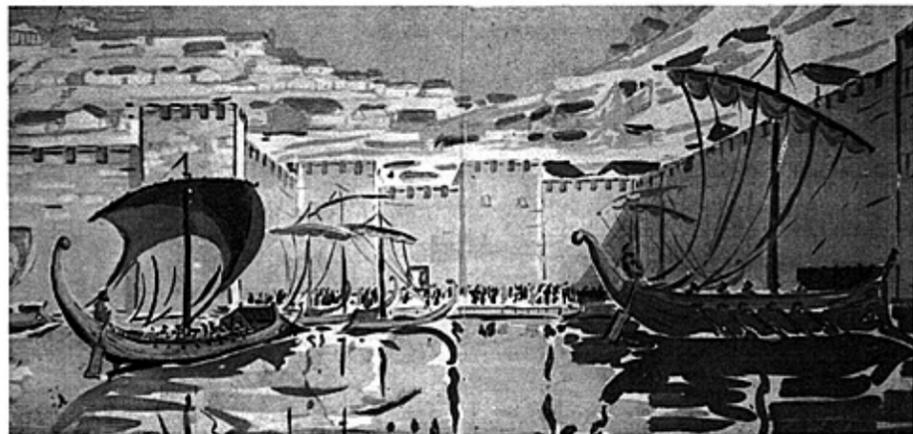
Однако роль греков в становлении и развитии украинской торговли и таможенного дела на этом не закончилась. Торговый след греческих купцов берет начало в середине XVII в. в самом центре украинской земель — в древнем городе Нежине.

Нежин — один из бывших форпостов Киевской Руси, впервые упоминаемый в летописях 1147 года как Уненез (нынешнее название первый раз встречается в 1514-м). Бывший город ярмарок (Троицкой, Покровской и Всеядной), бывший полковой казацкий город (здесь в 1663 году проходила «Черная Рада», на которой гетманом избрали И. Брюховецкого). Нежин — это также бывшая «греческая столица» Украины. Город, где сохранились храмы и дома, связанные с жизнью греческой общины.

Именно там, на перекрестке путей с юга на север и с востока на запад, появились первые торговые предприятия греков, которые со временем объединились в Нежинское греческое братство.

Активная деятельность греков, прежде всего в сфере внешней торговли, подтверждается аутентичными архивными документами. Так, 2 октября 1757 г. Богдан Хмельницкий издал Универсал, которым позволил нежинским грекам создать отдельный суд для своего купеческого братства. Дело в том, что местная власть всячески ограничивала греческое купечество и использовала с этой целью подчиненный городскому магистрату городской суд. Объясняя мотивы такого решения, гетман отметил, что торговая деятельность греков требует все-

стороннего поощрения. Затем он приказал старшинам, войтам и бургомистрам не вмешиваться в купеческие дела греков и позволить им самим решать свои спорные вопросы, согласовывать взаимные претензии, совершать суд над челядью и наказывать виновных.

Вид Ольвии. Реконструкция С.Д. Крыжицкого.

Укрепление гетманского государства ознаменовалось усилением всех элементов государственности — экономики, финансов, таможенного дела, внешней торговли. Торговая политика гетмана Богдана нашла поддержку украинского купечества, в том числе нежинского. Расширились торговые связи города с Гданьском, Вроцлавом, Ригой, Веней, Стамбулом, Венецией, Крымом, Молдовой. Возрастала торговля с Московским государством. Со своей стороны, нежинские купцы посещали Москву, Новгород, Тулу, другие российские города. Экспортировали муку, рыбу, лес, кожу, перегоняли крупные табуны скота.

Благодаря экономической политике гетманского государства и мероприятиям нежинского магистрата в сфере развития ремесел, промыслов и торговли заметно увеличились доходы горожан и купечества Нежина. Возрос торговый оборот. Значительную роль в этом сыграли городские ярмарки, проводившиеся три раза в год (в феврале, июне и октябре) и длившиеся по две недели, где продавались голландское и вроцлавское сукно, венская сталь, тульское железо, венецианский хрусталь, гончарные и стеклянные изделия и т. п. Нежинские греки в ответ посещали ярмарки со своим товаром в городах и селах Украины, Польши, Молдовы, Крыма, Турции, расширяя таким образом географию торговых операций.

Со временем купцы-греки открыли собственные торговые кон-

тории, магазины и склады в других городах гетманского государства. В частности, в Киеве, на Подоле, осело несколько семей нежинских торговцев, продававших в основном импортный европейский товар. При этом греки на основании Универсала гетмана Богдана Хмельницкого и последующих льгот, полученных от гетмана Ивана Скоропадского (1708 — 1722 гг.), имели значительные налоговые и таможенные преференции. Хотя следует отметить, что суммы пошлины (эвекта — вывозная, индукта — ввозная пошлина) на рубеже XVII — XVIII в. были не-

высокими и составляли приблизительно 2% стоимости товара. И греческие купцы широко использовали предоставленные гетманским государством льготы, особенно в зарубежной торговле. Постепенно украинское купечество, промышленники становились влиятельным фактором самобытного государственного организма Гетманщины, собственниками значительных финансовых и материальных ресурсов. И одно из руководящих мест в этом государственном организме занимало влиятельное греческое купечество.

Возросло также количество греков-колонистов в Нежине. Согласно переписи 1711 г. в городе проживало 232 грека, а уже в 1769 г. — 160 мужчин-греков, каждый из которых имел отдельное хозяйство. Большинство из них занимались торговлей так называемым красным товаром: мехом, парчой, сукном, табаком, винами и водкой. Некоторые греческие промышленники имели собственные мануфактурные предприятия: кожевенные заводы, пивоварни, мельницы и т. п.

Однако в 1773 г. по решению царского правительства греческие купцы были лишены льгот, предоставленных гетманом Богданом, на них были распространены «общемещанские» налоги и повинности. Но трудолюбивые греческие купцы и промышленники еще долго работали (и продолжают работать) в Украине. И так же, как в древности, вплетают свой цветок в общий венчик развития экономики и социально-культурного достояния народа Украины.

Сергей ТРУСОВ,
Климентий ГАЛЬСКИЙ.

В статье использованы материалы сайта:
<http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/7288>

Еллі АЛЕКСІУ

БЕЗ МЕТИ

Мати вже два роки лежала хвора. Вона була мов з хреста знята. Мала кілька заміжніх дочок, та жила з причинною Зоєю, наймолодшою поміж них, доля якої непокоїла матір дужче, ніж близька смерть.

Щодня по обіді Елені, одна з численних її доньок, щойно вирядивши чоловіка на роботу, брала своє плетиво та йшла до матері. Мешкала вона поблизу, і йти було недовго. Приходила, сідала на стільця, присунувши його ближче до материного ліжка, й починалася розмова.

Якось мати сказала Елені:

- З шістьох моїх доньок лише ти живеш по-людському. Всі інші бідують. На них не можна лишити Зою, бо вони власним дітям ледве дають раду. А в тебе завжди знайдеться для неї якась одежина та шматок хліба. Доки я жива, житиме й вона сьак-так біля мене, та коли мені закриються очі... Доглядай її.

Якщо погодиться твій чоловік, краще візьмеш до себе, ніж лишати її тут у самоті.

Коли мати померла, Зоя сама лишилася, в хаті. Та Елені не переказала сестрам останнього материного прохання. Боялася, що коли скаже, вони відвернуться, і всі турботи про хвору ляжуть на неї.

Довго радилася сестри та й надумали: якщо з Зоєю все буде гаразд, хай вона щодня приходиться до однієї з сестер, а ввечері повертається додому спати. А коли їй погіршає, кожна з сестер за чергою приходитиме її доглядати. Цей план видався їм найліпшим, і всі на нього пристали.

А колись Зоя вважалася гордістю родини. Так її звала мати. Зоя мала пристойний заробіток, добре вдягалася, утримувала господаря. Мати молилася на неї. А тепер, мов жебрачка, Зоя оббивала пороги сестер, сьогодні в Елені, завтра в Софії, післязавтра в Каліопі, потім у Маріго, поки не починалося все спочатку.

Ходила до їхніх хат, сором'язливо й принижено стукала в двері й казала:

- Добридень вам! Як ся маєте?

Почала звертатися до них на «ви». Бо не почувала вже їх сестрами. Вона була чужа серед чужих. За столом садовили її аж на краєчку, й вона ніколи не простягала руки, щоб узяти хліба, якщо їй не давали. Вона щоразу казала «дякую». Потім сідала десь у кутку кімнати, намагаючися зайняти якнайменше місця. Склавши руки на грудях, вона так і сиділа, нерухома й німа. Дуже рідко відкривала рота, аби щось сказати, і ці кілька її слів були розумні. Коли хтось жартував, вона всміхалася, схиливши голову. Той, хто її не знав, не міг повірити, що вона не сповна розуму. Вражало тільки обличчя з дивним виразом очей. А коли заходив хтось із чужих, вона тихенько підводилася і йшла на кухню.

- Куди ти? Сідай - казали їй сестри.

- Я тут... - ніяково відказувала вона.

Чужих вона уникала, ніби побоювалася зганьбити родичів своєю присутністю.

Елені ставилася до неї краще, ніж інші сестри. Вона не мала дітей, могла зробити для Зої більше і робила. Коли надходила її черга, Елені готувала трохи кращу їжу і більше, ніж завжди. І припрошувала, щиро всміхаючись, ніби заохочуючи:

- Бачиш, яке смачненьке. То для Зої. Казала навмисне, аби Зоя відчула, що вони радо роблять для

неї все, що можуть. Бо Зою дуже гнітила думка, що вона є тягарем для сестер та набридає їм. І коли почувала себе добре, боялася захворіти знову. Уранці й увечері по півгодини стояла перед іконами та благала Пречисту послати їй здоров'я, коли мала якісь грошенята, витрачала їх на свічки та відправи. Суботніми вечорами неодмінно готувала проскуру й писала своє єдине прохання:

«За здоров'я раби божої Зої».

Так минав час. Та одного дня чекали, чекали на Зою і марно. Побігли додому подивитися, що з нею сталося. Вона була брудна, нерозчесана, неприбрана. Не спиняючись, квапливо ходила туди-сюди. На її обличчі не було розгубленості, був лише страх. І все метушилася та втомлено дивилася навколо.

- Чому ти, Зою, сьогодні не прийшла.

Не відповіла. Ніби й не чула нічого, ніби й не помітила, що тут хтось є. Відтоді їй щодня гіршало, вона не могла вже й їсти сама. Коли їй приносили їжу, хвора дивилася на неї пожадливо, мов тварина, але вона забула, як треба їсти. Тоді хтось сідав біля неї, допомагав підвестися, прив'язував рушника на шийку й годував, мов малу дитину. Потім заслинений рушник прали, замикали двері і йшли.

Вранці з жахливим передчуттям відчиняли двері, не знаючи, що на них чекає.

Здавалося, що Зоя й не лягала. З учорашнього вечора постіль лишалася недоторкана. Напували її молоком і бігли по домішках.

Так минув місяць чи більше. Потім Зоя стала потроху одужувати. Почала сама їсти, одягатися, нарешті стала відчувати втому й лягала відпочивати. Уві сні заспокоювались її нерви. Вона затихала, й сестри поверталися додому.

Знову Зоя мусила ходити від однієї сестри до другої, від другої до третьої.

У Софії Зоя ніколи не почувала себе добре. Софія мала сімох дітей, чоловік був робітник. Нечемні діти дражнили її «дурною Зойкою» та били її. Якось Зоя прийшла до Елені з синцем під оком та з пухлою щокою.

- Лишенько! Що з тобою?

- Нічого. Софіїн Нікос улучив у мене камінцем із рогачки.

Елені надумала вмовити чоловіка брати Зою двічі: один раз за них, а другий за Софію. «Хай ходить», - відповів той. Коли б вона запропонувала, щоб Зоя приходила щодня, може, чоловік і не відмовив би, та Елені боялася, щоб через сестру вони не посварилися.

Зоїну білизну Елені прала й лагодила весь час. І Зоя була дуже вдячна їй. Одного разу, коли Елені перешивала для неї старий чоловіків піджак і взялася приміряти комір, Зоя схилила голову й поцілувала їй руки. Зоя ніколи не виявляла своїх почуттів словами, бо не вміла, але знаходила інші способи показати свою вдячність.

Як час минав. Спливав один рік, другий... Тим часом і решта сестер відмовилася від неї. У Каліопі параліч розбив чоловіка. Маріго виїхала зі своєї родинною до якогось села. Та й інші сестри мали якісь причини: у тієї дитина захворіла, й вона просила Елені прийняти Зою, в тієї дочка заручається, знову Зоя йде до Елені. Елені не заперечувала. Коли б не

боялася чоловіка, то взяла б її до себе назавжди. Вона дивилася на Зою й думала: злидні інших сестер - ніщо в порівнянні зі стражданнями цієї нещасної. Хвороба, мов шашіля, гризла її живцем. Вона нікому про це не казала. Та в цьому й не було потреби, її змарніле, зморшквате обличчя, хоч вона мала тільки двадцять п'ять років, її волосся, де, хоч як шукати, не знайти жодної чорної волосини, промовляли краще за слова. А хвороба була дуже серйозна. Під час приступів Зоя, змучена безсонням та болем, скидалася на привид. Ніхто б не повірив, що вона - наймолодша з сестер.

Останній приступ, що стався перед Різдом, був найтяжчий. Минали місяці, а Зоя все не видужувала, рвала на собі одяг, біла сама себе, і все тіло в неї було в синцях. Не встигнеш було одягти й заспокоїти її, як вона миттю знову все роздере. Та ще така зима! День і ніч падав сніг, а вона рвала одяг, роздягалася й сновигала зовсім гола. Як вона не застудилася! Усі сестри, а найперша Елені, застудилися, бігаючи раз по раз до неї лютою холоднечі. Увечері, коли Зою зачиняли й поверталися до домівок, Елені мучив жаль за сестрою, як вона там, сама-самісінька в холоді й темряві? Боялися запалити грубку чи засвітити свічку, бо Зоя могла наробити пожежі й згоріти.

Якось уночі Димитрис, чоловік Елені, почувши її кашель, мовив:

- Ти, бідолашна Елені, швидше за неї втрапиш на той світ. Коли хочеш, піди вранці й забери її, хай живе в нас.

Зою поселили в сусідній кімнаті. Тепер її доглядали далеко ліпше, купали в теплій воді, частіше міняли білизну, та все було марне. Рік минув, а їй не кращало. За весь цей час вона не сказала жодного слова, навіть не відкрила рота. Це найбільше вражало сестер. Вони ставали біля неї й благали:

- Скажи щось, Зоєчко, рідна, скажи бодай одне слово.

А та мовчала, мов камінь. Уночі марила й метушилася. Елені, що боялася за сестру, майже не спала ночами. Нарешті Димитрисові увірвався терпець:

- Це не діло! - вигукнув він. - Через неї ми всі збожеволіємо. Як тільки розвидниться, відведи її додому. Негайно. Не пропадати ж нам усім!

Коли вранці її одвели, вона ще більше стала схожа на мощі. Елені потайки плакала. Хоч би їй не брали були до себе, думала вона, а то взяти, а потім вигнати...

Елені ходила до Зої додому й разом із найнятою дівчиною доглядала її. Коли дівчина заходила до Елені, вона питала її, не давши навіть переступити поріг:

- Ну, як? Вона тобі щось казала?

- Ні.

Увечері знову те саме.

- Що нового? Вона тобі щось казала?

- На жаль, нічого.

Одного разу, дрібно стукаючи дерев'яними черевиками, прибігла Фросина, квапливо відчинила двері. Елені вискочила з хати:

- Заговорила?

- Пані, коли я її годувала, вона заворушила губами й сказала:

- Дуже смачно.

- І більше нічого?

- Ні.

Опівдні до хворої побігла Елені, прийшли інші сестри, та вона ні пари з уст. Але Фросині відтоді вона щодня щось казала. Дівча припало їй до душі: «Приходь лише ти», - казала Зоя. Вона почала приходити до пам'яті й соромилася сестер. А з малою їй було добре. Сестри полишили її на Фросину.

За кілька днів дівчинка сказала Елені, що до Зої вже повернувся сон.

- Щоранку, пані, бачу розібране ліжко.

Минуло ще кілька спокійних днів. Одного вечора, коли Елені стояла біля вікна, дивлячись на перехожих, до хати підійшла якась бабуса, згорблена, пов'язана чорною хустиною. Підійшла до дверей і тихенько тричі постукала. Елені взяла якісь копійки й пішла, щоб дати їй. Відчинила двері, і їй стислося серце.

То була Зоя.

- Добровечір вам, як ся маєте? - сказала Зоя й опустила очі. Елені кинулася, пригорнула її і поцілувала в обидві щоки. Зоя теж обняла сестру своїми тоненькими, як ниточки, руками та й заплакала.

- Цього разу, сестричко, я вас дуже вимучила, та я не хотіла. Це ж від мене не залежить...

Увечері, коли повернувся Димитрис, стіл був покритий, як на велике свято. Димитрис підкладав у Зоїну тарілку найкращі шматки; налив дружині вина, хоч вона зроду не пила, щоб цокнутись, мовляв, за здоров'я Зої. Він мав подвійну радість: з того, що Зоя видужувала, а ще більшу з того, що його дружина, яку він любив, день через день не литиме вже сліз. Раділа й Елені - за наче з мертвих воскреслу сестру та за свого чоловіка. Дуже весело було за столом того вечора. Мабуть, вони запам'ятають його на ціле життя.

Але Зоя того-таки вечора розбилася. Пізно, коли всі пішли спати, вона тихенько піднялася на горішню терасу й кинулася вниз.

Константинос Кавафіс

Один з найвидатніших грецьких поетів ХХ ст. Народився й помер в м. Олександрії (Єгипет). Навчався в комерційному ліцеї «Гермес». Автор двох однойменних збірок «Вірші» (1910, 1933). Писав на історичні та мітологічні теми, справив величезний вплив на своїх сучасників і поетів наступних поколінь технікою віршування та добром мовностилістичних засобів. Обидва грецькі лавреати Нобелівської премії Йоргос Сеферіс та Одисей Елітіс визнавали Кавафіса за свого літературного й духовного вчителя.

Твори К. Кавафіса є продовженням традицій Атенської школи ХІХ ст. та французького символізму. Сам поет поділяв свої твори на три види: еротичні, історичні та філософські. В історичних поезіях, зокрема, відтворено історію східного Середземномор'я, починаючи з часів завоювань Олександра Македонського до падіння Константинополя у 1453 році.

Переклад з новогрецької:
Андрій Савенко

Могила Евріона

Під цим надгробком, що його митець із брили
Суцільної зробив міцного сієніту,
Оздобив розсипом лілей та первоцвітів,
Покоїться прекрасне Евріона тіло.
Александрії пагін, якому б ще бутяти!
За батьком - з македонської старої знаті,
За матір'ю - з юдейських алабархів його рід.
Завзято філософію штудював з Аристоклітом,
Риторіку - із Паросом. Письмен священних звід
Вивчав у Тебах. Описав уміло
Ном Арсинойський. Місту і народу
Лишив у спадок це. А ми? Ми втратили навів
Ту аполлонівську його, ясну, мов небо, вроду!
1914

Змальовані

Ціную витвір рук своїх, хоч справа не нова,
Однак для творчості не створений цей вечір.
День виснажив мене. Готується до втечі
Його розмитий силует. Стає близьким згасання.
Жадаю нині вражень для ока, не слова!
Кожну деталь малюнка розглядаю:
Юний атлет спочить через утому
Приліг біля струмка, знесилений змаганням.
Яка краса! Що за чудовий полудень прийма без
зволікання
Його, розпластаного в забутті легкому.
Сиджу, дивлюсь. Неспинно час минає.
І знову можу в мистецтві відпочити від ремесла.
1915

Бумба біля Магнесії

Більш не нуртує кров, вже не хвалитись силою.
Зносилась плоть, про неї, про змарнілу він

ПОЕЗІЇ

Один з їхніх богів

віднині дбатиме передусім. Дня жодного у тузі і
скорботах він не згає. Зась! Такі ілюзії

Філіпп плека. Надвечір партію у кості він зіграє,
розважитись потрібно. Ось тут десь поруч, скраю

трояндам місце. Нищівного біля Магнесії розгрому
цар Антиох зазнав, і що з того? Бодай одному

з гордовитих легіонів тих не випало вціліти?!
Чутки все, певно, й перебільшення! Проте радіти

нема чому, вони ж - одна порода, хоч і клята.
Втім, доста сказаного вже, чи навіть забагато.

Філіпп у разі жодному забави не скасує.
Хоч все життя його - це так - минуло всує,

одну чесноту він зберіг - пам'ять цупку і спогади
колючі,
хіба забудь йому ті «сльози Сирії кипучі»,

коли безчестив ворог Македонію, що їм теж мати...
Хай учта розпочнеться! Рабе, вели музикам грати.
1915

Роздратування Селевкίδα

Роздратування викликало в Селевкίδα
Деметрія [9] звістка, що до Італії
прибув один із Птолемеїв у такому неподобстві.
Із почту маючи лиш декількох рабів,
у бідному вбранні та пішки. Ще трохи,
і як невдалий жарт чи як ляльок сприйматимуть у
Римі

їхні династії. Які, нема де правди діти,
вже стали за таких собі челядників для римлян,
відомо Селевкїду це, вони їх наділяють
та позбавляють тронів, як тільки заманеться,
самоуправно, відомо це йому.
Але хоча б у зовнішній своїй подобі
лишити слід їм частку величі;
не личить забувати, що ще вони царі,
що звуться ще (гай-гай!) вони царями.

Це Селевкїда зачепило за живе
Деметрія, і він одразу надсилає Птолемею
багряні шати, блискучу діадему,
прикраси діамантові, різноманітних
слуг і супровід почесний, найкращих коней,
аби ступити до Риму так, як слід
Александрійському монарху, Греку.

Але Лагід, який прибув для жебрань,
на справі добре знався цій, і від усього відмо-
вився;
для нього зайві ці розкоші і пишноти.
Ув одязі старому, нищий прибув до Риму
і зупинивсь в оселі якогось дрібного ремісника.
А згодом постав убогим, безталанним,
зубожілим перед очима Сенату,
щоб вигідніше жебрати було йому.
1915

Про Аммона, що помер у двадцять дев'ять років, 610 р. після Р.Х.

Від тебе треба, Рафаїле, лиш декілька рядків
щоб ними могилу Аммона вшанувати,
поета. Щось вишукане, філігранне ти міг би
написати,
з твоїм-то хистом не важко буде дібрати слів
про юного поета, про Аммона нашого.

Згадати, звісно, слід чесноти його поезій,
однаке спогадом не оминай його красу тілесну,
оту тендітну вроду, яку так любили ми.

Завжди барвіста, мелодійна твоя грецька,
та нині ми потребуємо усього твого хисту.
Чужою мовою лунають наші одкровення й каяття.
Своїм чуттям єгипетським наповни чужу мову.

Хай, Рафаїле, з рядків твоїх,
хай промовляє саме наше життя,
і кожен, щоб відчув, хто прочитав їх,
що александрієць ними вшановує александрійця.
1917

Коли в Селівкїї з'являвся хтось із них,
і агору перетинав поволи на сході дня,
схожий на гогого, стрункого юнака,
в очах якого - нетутешне світло,
пахучі кучері, мов ворона крило,
переглядались між собою перехожі,
кортіло кожному дізнатись, хто такий
той красень, сирійський грек, а чи чужинець?
Та прозорливіші, які уважно на речі дивляться,
одразу все розуміли і мовчки сторонились.
І як поволи він розчинявся між колонади,
у тінях присмеркових і вогнях вечірніх,
прямуючи до кварталів, що оживають лише
вночі
у диких оргіях, нечуваній розпусті,
в усьому, що п'янить і млосно ніжить тіло,
вони замріяно гадали, хто то був із Них
і по які сумнівні тілесні насолоди
зійшов він нині на вулиці Селевкїї вечірні,
залишивши Високі Пресвяті Чертоги.

1917

Надвечір

Утім це бути не могло тривким. Років
минутих досвід є свідком. Та якось поспіхом
себе являла Доля і припиняла все.
Короткочасними були прекрасні життя перипетії.
Але як чарував нас аромат лілей?!
І на яких чудових ложах ми простягались,
тіла свої яким чуттєвим насолодам ми віддава-
ли?!

Відлуння днів тих насолод,
якесь відлуння днів до мене долетіло,
щось пізнане в юнацтві нами обома;
до рук узяв листа і сторінки гортав,
і перечитував знов за рядком рядок аж до смер-
кання.

І потім вийшов сумовито на балкон,
вийшов, аби думок плин перемінити споглядан-
ням
недовгим улюбленого міста,
як метушня стиха на вулицях і біля крамниць.
1917

Цезаріон

Почасти аби деталі епохи з'ясувати,
почасти аби за читанням час збіг,
учора ввечері я взявся погортати
зібрання текстів епохи Птолемеїв.
Улесливі, витюваті вихвалання правителів
різняться мало чим. Усі вони преславні,
величні, осяйні, могутні та державні.
Їхні жінки як на підбір прекрасноликі,
усі граційні Клеопатри та ніжні Береніки.

Коли перед уявою моєю епоха вже постала,
я книгу ладен був відкласти, якби одна цитата
зі згадкою, так, до слова, про царя Цезаріона
миттєво руки моєї не спинила...

Аж ось і ти, огорнутий непевним звабленим
мерехтінням. Історія про тебе береже
кілька стислих рядків, тому я вільним почувався
твій образ ліплячи в своїй уяві.
Я сотворив тебе прекрасним, чуттєвим юнаком.
Майстерно наділив риси обличчя
таким зворушливим виразом мрійливої краси.
Настільки повним удалося мені твій образ
зіткати тієї пізньої години, що, як загас світиль-
ник,
(його навмисно я лишив поволи загасати),
я уявив, що ти постав із сутіні нічної
і до кімнати ступив, і став переді мною
таким, як був у на поталу кинутій Олександрії,
блідим і змореним, і до нестями гарним у своєму
смутку,
іще не втративши надію, що над тобою змило-
стивиться
підлота, що вже сичить: «Щось забагато цезарів
у місті!»

1918

СТВОРЕНО КАЛЕНДАР УРУМСЬКОЮ МОВОЮ НАДАЗОВСЬКИХ ГРЕКІВ

До нового року наш новий результат зусиль на ниві мовного активізму - перший календар урумською мовою надазовських греків! Та ще й три різні дизайни. Про це на своїй сторінці у Фейсбуці написав відомий громадський діяч та етнодокументаліст Олександр Рибалко.

«Не секрет, що для збереження і розвитку мови, особливо загроженої, вкрай важливим є її якомога широкое та активне вживання. Це спонукатиме до розвитку лексики, винайдення нових слів, яких на сьогодні бракує. Фольклор фольклором, але мова має обслуговувати потреби сьогодення також.

Радію, що доля мене звела з Кирікією Хавана, яка не лише пише вірші, але зголошується на мовне новаторство, намагається знаходити відповідники українським словам, яких нині бракує в урумській мові. Цього разу ми створили урумський календар!» - повідомив нашому кореспонденту О.Рибалко.

Окрім назв пір року, місяців, днів тижня, Кирікія Хавана написала також короткі вірші до кожного місяця, а також спробувала перекласти назви деяких свят урумською мовою (говіркою села Старогнатівка).

Пресслужба ФГТУ.

Вітаємо з Днем народження!

Федерація грецьких товариств України щиро сердечно поздоровляє з Днем народження лідерів, активістів і друзів, що народилися у січні:

Проценко-Пічаджі Олександр Іванівну (м.Маріуполь), Шайтан Олександр Федорівну – з ювілеєм (м. Київ), Журначиді Наталію Дмитрівну (м.Запоріжжя), Екзархо Сергія Володимировича (м.Київ), Папакіца-Денісенко Ірину Євгеніївну (м.Харків), Аврамова Анатолія Костянтиновича (с.Урзуф), Симвудіди Василя Георгійовича (м.Одеса), Папакіца Кирила Валерійовича (с.мт Сартана), Качекан Ганну Іванівну (с.Новоянісоль), Чекмака Олександра Миколайовича (с.Заря), Полтавцеву Надію Василівну (м.Алчевськ), Лаго Наталію Михайлівну (с.мт Сартана), Теміра Миколу Харитоновича (м.Афіни), Оніщенко Олену

Ігорівну, Ленко Максима Анатолійовича (м.Маріуполь); **активістів:** Сафошина Миколу Михайловича, Аврамова Ірину Георгіївну – з ювілеєм, Конжукову Аллу Дмитрівну (с.мт Мангуш), Ламбіно Валентину Володимирівну, Тамазенко Марію Миколаївну, Чанглі Катерину Іванівну (с.Бугас), Думбур Олену Анатоліївну – з ювілеєм, Левтерова Антона Михайловича (м.Харків), Жиленкову Ольгу Володимирівну (м.Краматорськ); **а також заслужених греків України:** Тодурова Бориса Михайловича (м.Київ), Єфременка Василя Георгійовича (м.Маріуполь) – з ювілеєм, Козміріді Костянтина Харлампійовича (Греція), Корону Кирила Петровича (с.мт Сартана), Хандельди Людмилу Михайлівну (Кіпр), Харакоза Володимира Вікторовича (м.Конотоп), Хотлубея Юрія Юрійовича (м.Маріуполь), Аліпа Анатолія Миколайовича (с.Старченково), Куркчі Федора Івановича – з ювілеєм, Джарти Ларису Михайлівну – з ювілеєм, Савченко Олену Олександрівну, Калоєрова

Стефана Олексійовича, Макмака Івана Михайловича – з ювілеєм, Томаша Віктора Васильовича (м.Донецьк), Яцко Василя Дмитровича (Греція), Дворцова Володимира Леонідовича (м.Київ) – з ювілеєм, Шишмана Олександра Федоровича (с.мт Старий Крим).

Дорогі друзі! Щиро зичимо Вам миру й благополуччя, щедрої долі, щастя в житті, творчої наснаги у відповідальній роботі, здійснення заповітних мрій та сподівань! Нехай кожен день додає Вам життєвих сил та оптимізму для втілення в життя та гарний настрій сприяють подальшій успішній праці задля розквіту еллінізму! Хρόνια πολλά!

Рада Федерації грецьких товариств України.

Редакція газети не несе відповідальності за зміст опублікованих у ній матеріалів.

Засновник: ФГТУ

Редколегія:
О.Проценко-Пічаджі
В.Макропуло
В.Єфременко

ЕЛЛІНИ УКРАЇНИ

Головна редакторка
Вікторія ПОМАЗАН

Свідоцтво про реєстрацію КВ № 1851 від 13.03.96 р.
видано Міністерством України у справах преси та інформації.

Адреса редакції:

87515, м. Маріуполь,
вул. Грецька, 63.

ellines.ua@gmail.com (електронна адреса).

Номер надрукований
ПрАТ "Газета
«Приазовський робітник»,
вул. Миколаївська, 1.
Зак. № 2456. Наклад 5000.